

วชิรญาณสุภาสิต
แต่งขึ้นโดยพระราชดำริห์

ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วชิรญาณสุภาสิต
แต่งขึ้นโดยพระราชดำริห์

ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระยาราชฤทธานนท์
พิมพ์แจกในการศัพทมูลพงศาวดาร

ร. ศ. ๑๓๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย สพานยศเส

กรุงเทพ ฯ

คำนำ

หนังสือเรื่องนเกิดชนเมือรัตนโกสินทรศก ๓๐๘
ครั้งนั้นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหา
วชิรฤทธิศ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระ
สมุดวชิรญาณ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มี
การฉลองหอพระสมุดเพื่อเป็นพระเกียรติยศ แต่เป็น
เหตุให้รถถังดับไฟขึ้นกลางถนน โปรดให้มั่งงาน
เมื่อวันที่ ๓๕ พฤษภาคม มีผู้ชมคนเอยพระ
แต่มีการ ออกบ้านขายของ มีการเดินฉลอง เป็นการ
ครึกครื้นมาก แต่โปรดเกล้า ฯ ให้ส่งมาชิกหอ
พระสมุด ซึ่งมีตัวอยู่ในเวลานั้น แต่งส่งเสนาบดีตาม
ความเห็นของคน ๆ มีพระราชหัตถ์ของพระองค์
แต่จรวบร่วมพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม เรียกว่า วชิรญาณ

สุภาสิต แจกแก่บรรดาสมาชิกทั้งปวงไว้เป็นที่
 รดึกในการฉลองหอพระสมุท ถ้าจะนับเวลาที่
 พิมพ์หนังสือ วิจารณ์าน สุภาสิตนั้น มา จนบัดนี้ก็ช้า
 นานถึง ๒๓ ปี ผู้ที่แต่งสุภาสิตเหตุนั้นที่เดือน
 ยศเปลี่ยนนามใหม่บ้าง แต่ที่มีเหตุเปลี่ยนแปลง
 ไปบ้าง ทั้งที่ดวงดับไปแล้วก็มาก ยากที่จะทราบ
 ว่าใครคือผู้ใดให้ท่วงใด ในเวลานี้ ประการหนึ่ง
 หนังสือ วิจารณ์าน สุภาสิตนี้มี ทั้ง คติโลก คติธรรม
 แนะนำในทางละความชั่วทำความดี ย่อมเป็นคุณ
 เป็นประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตามเป็นอันมาก กรรม
 การ หอพระสมุท วิจารณ์าน จึงเห็น สมควร จะพิมพ์
 วิจารณ์านสุภาสิตขึ้นใหม่ แต่เพิ่มเติมแก้ไข
 ในส่วนนาม ของผู้แต่ง ซึ่งเปลี่ยนแปลง ไปจาก ของ
 เดิม บอกไว้ให้ทราบตามที่สอบสวนได้ ครั้นพระ
 ยาราชฤทธาณนที่จะทำการปลงศพภรรยา มีความ

๖

ประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกในงานศพ กรรมการ
หอพระสมุดจึงได้เลือกเรื่อง วิจารณ์านสุภาสัตติให้
พระยาราชาฤทธชานนท์พิมพ์ขึ้นตามความประสงค์

หอพระสมุดวิจารณ์าน

วันที่ ๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๓

สมมตอมรพันธ์

อาตุรต์มีงมีเมกาเย
จิตตังนะเหตตะตาตุรัง
เอวังกิขามิพุทธัสสะ
ธำถะนานุคะตังคะรัง
พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำแปล

เมื่อกายของเราแม้กระทั่งกระต่ายอยู่
จิตรของเราจะไม่กระทั่งกระต่าย
เรามาทำความไปตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้า ศึกษาอยู่ด้วยประการดังนี้

อารัมภพจน์

ความมุ่งหมายที่เก็บหนังสือฉบับนี้รวบรวมขึ้น
เป็นเล่มด้วยคิดเห็นว่า หอพระสมุดวชิรญาณได้
ตั้งขึ้นในพระนามของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เพราะหาใครยเหตุว่าพระองค์ท่าน
ได้ทรงรำเรียนวิชาหนังสือทั้งฝ่ายพระปริยัติธรรม
และอักษรวิธิต่าง ๆ ทั้งฝ่ายไทยแต่ฝ่ายต่างประเทศ
โดยพระอุสาหอันยิ่งใหญ่ นับว่าทรงทราบมาก
กว่าบัณฑิตชนชาวสยามทั้งปวงในภณนี้ การขอ
พระสมุดได้ตั้งขึ้นตั้งมาได้ ๘ ปี ได้ตั้งระดมรวบรวม
หนังสือต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอันมาก นับว่าเป็นที่
ประชุมใหญ่ของหนังสือทั้งปวงเก่าใหม่บัณฑิตซึ่งมี
ในกรุงสยามได้แห่งหนึ่ง แต่จะนับว่าเป็นการ
บริบูรณ์แท้แล้วยังไม่ได้ ต้องหาใครยกกำลัง
สมาชิกรทั้งปวงช่วยกันตั้งใจอุสาหอุตุหนุน ด้วย

ความมุ่งหมายในใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันว่าจะ
 คิดรวบรวมสรรพวิชาความรู้ ซึ่งมีอยู่แต่จะ
 มีสืบไปภายหน้าในประเทศเรา ให้มีครบบริบูรณ์
 ในหอพระสมุดนี้ เพื่อจะได้เป็นที่ค้นคว้าว่าเรียน
 ของผู้ซึ่งมีความปรารถนาความรู้ ทั้งในปัจจุบัน
 แลอนาคต เมื่อได้ตั้งใจพร้อมกันอดทนอยู่
 เต็มออย่างนี้ ความร้อนใจซึ่งผู้หนึ่งใคร่แล้ว ผู้
 หนึ่งยังไม่รู้ ก็จะได้มาแต่ดั่งเหมือนถ่ายเทแตก
 เปลี่ยนกันให้ ได้มีความรู้ตลอดถึงกัน การอันใด
 ซึ่งจะสำเร็จตลอดไปได้ โดยสะดวก ต้องอาศัย
 คนเป็นอันมาก คน ๆ เดียวไม่สามารที่จะ
 ทำให้ตลอดได้ เมื่อต้องการคนมากที่จะให้การ
 สำเร็จเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องอาศัยความรักใคร่
 พร้อมเพรียงกันในหมู่คนมากนั้น จึงจะทำการ
 ได้พร้อม ๆ กันไม่แก่งแย่ง การซึ่งจะสมัครมาน
 ให้เกิดความรักใคร่กันในหมู่คนมาก ๆ นั้นได้เท่า

ก

ก็ต้องอาศัยอยู่ในหมู่คนมากนั่น ประพฤติตั้งอยู่
ในความสุจริตเสมอ ๆ กัน ถ้าความประพฤติ
ต่างแตกต่างกันก็จะไม่เป็นความพร้อมเพรียงได้ การ
ซึ่งคนจะมาประพฤติคล้าย ๆ กันได้ ก็ด้วย
อาศัยย่ำเรียนนิเทศแบบอย่าง ซึ่งผู้มีสติปัญญา
ได้ไตร่ตรองวางตั้งไว้เป็นบันทึกรฐาน แดงการที่ได้
พบปะ สันทนา แดง เปลี่ยน ความคิด ความ เห็น กัน
แดงกัน ให้เห็นชอบเต็มใจด้วยกัน จึงจะประ-
พฤติตั้งเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกันได้ เมื่อความ
ประพฤติของคนใน หมู่ใหญ่เป็น อันเดียวกัน อยู่แล้ว
ก็ คง จะ ต้อง เกิด ความ รักใคร่ สัมผัส สโมสร พร้อม
เพรียงกัน เมื่อเกิดความพร้อมเพรียงกันเช่นนั้น
แล้ว ก็กิจการอันใดถึงว่าเป็นการหนัก มีราชการ
แผ่นดินเป็นต้น ก็อาจจะสำเร็จตลอดไปโดย
สะดวกได้ เพราะฉนั้นการหอพระสัมมวชิรญาณนี้
จึงต้องนับว่าเป็นการตั้งชนเพื่อให้เกิดความสามัคคี

สมัครโมธรักัน ในพระบรมวงษานวงษแดชั
 ราชการทงปวงบันดาซังได้เป้นสมาชิก เมื่อเป้นผู้
 รักความพร้อมเพรียงอยู่ ก็จำเป็นจะต้องรับเป้น
 นำที่ไม่ พักต้อง กะเกณฑ์ให้ ช่วยอุดหนุนใน การห
 พระสมุดินใหม่ความเจริญยงชน โดยความประ
 ดงค์เป้นอันหนึ่งอันเดียวกันทวหนา

ก็แถการหอพระสมุดินได้คงชนไวแถวัน ยงมตั้ง
 ที่บกพร่องอยู่ด้วยเครื่องคกแถงเป้นคัน ในบั้นก็ได้
 จักการชนครบบริบูรณ์เต็มที นับว่าเป้นการพร้อม
 เพรียงได้ ความเจริญชนของหอพระสมุดินบั้น
 ก็คงจะปรากฏแก่ท่านทงปวงอยู่แถว ก็เป้นการ
 แถคงให้เห็นปรากฏเป้นพยาน ว่าเพราะการที่รัก
 พร้อมช่วยกันเต็มมือมากชน จึงได้เห็นผลได้เพียงนี้
 เพราะณนี้ จึงเห็น สมควร ที่จะให้ มีการ ประชุมให้
 สมาชิก ทงปวงได้ มา พบปะ กันเป้นการ รักพร้อม
 ใหญ่เดี่ยวครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้เห็นว่าทุนรอนอันคน

ได้ตั้งมาเล็กน้อยนั้น ได้มาเป็นประโยชน์ใหญ่ใน
 หมู่คนเป็นอันมากก็จะเป็นที่ชื่นชมยินดี ก่อเกิด
 ให้มีความยินดีที่จะช่วยอุดหนุน หอพระสมุดให้
 เจริญขึ้น โดยฉันทศรียาไศรยอันแรงกล้าซึ้งกว่า
 แต่ก่อน การที่จะประชุมกัน เห็นว่าวันที่ ๑๕
 พฤษภาคม ซึ่งเป็นวันบรมราชาภิเษกของพระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยอัน
 อุดมสมควรที่จะประชุมกันในวโรกาสนี้ แลมีการ
 กุศลสโมสรเป็นกาเปิดหอพระสมุดใหม่ ซึ่งยัง
 มิได้เคยทำมาแต่ก่อน จะได้เป็นสวัสดิมงคลแก่
 หอพระสมุดแต่สมาชิกทั้งปวง ทั้งจะได้เป็นการ
 พร้อมเพรียงใหญ่ อันเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญ
 นั้นด้วย

ก็ในสมัยซึ่งมีการพิเศษเช่นครั้งหนึ่ง ควร
 ที่จะมีการมหรสพฉลองต่าง ๆ เช่นมัสการโชนหนึ่ง
 เป็นต้น แต่มาคิดเห็นว่าการเช่นนั้น ถึงว่าจะ

คิดเสียว่าไม่เป็นประโยชน์ทีเดียวไม่ได้ ด้วย
 ธรรมตามนุษย์ที่เป็นบถชน จำต้องมีเวลาที่เป็นที่
 รื่นเรงยินดี เหมือนหนึ่งเป็นอาหารอยู่อย่างหนึ่งก็ค
 แต่การเดินเช่นนั้น นับว่าเป็นประโยชน์อย่างน้อย
 ฤกษ์ก็จะมีโทษบ้าง แต่ไม่เป็นการยืดยาวไป ชั่ว
 แต่เดินเวลาเดียวจุดเวลาเดียวแล้วก็ถ่มไป จึงคิด
 เห็นว่าธรรมตาคนที่ประพฤติตนอยู่ได้ ถึงแม้ว่า
 ไม่เป็นสุรอินโด ก็ย่อมมีธรรมอันดีซึ่งคงอยู่ใน
 ใจอย่างหนึ่ง ฤกษ์ธรรมอันใดผู้ที่ทราบแล้วจะ
 ประพฤติตามไม่ได้ แต่ธรรมอันนั้นก็ไม่ใช่เป็นดัง
 ที่ชวลงไป เพราะผู้ที่ประพฤติไม่ได้ ธรรม
 คงค้อย แต่หากผู้ที่ประพฤติไม่ถึงเอง เมื่อได้
 แดงดังใหญ่ ोनได ยนไดพง บางทีผู้ ोनจะประ-
 พฤติได้ ก็นับว่าเป็นการมีคุณมีประโยชน์กว่า
 ที่ไม่ได้แดงออก เพราะคิดเห็นเช่นนั้น จึงได้
 ขอให้สมาธิกทั้งปวง แดงดังสุภาสิตตามความรู้

แต่ความคิดเห็นของคนคนละส่วน ๆ แล้วเก็บรวบรวม
 รวมลงพิมพ์เป็นเล่มหนังสือฉบับนี้ เพื่อจะได้
 แจกแก่สมาชิกทั้งปวงในวันประชุมใหญ่ ให้ได้
 รับประโยชน์ความสนุกรื่นเริงยินดี แทนการ
 มหรสพทั้งปวง ซึ่งจะได้มีผลของหอพระสมุดใน
 มงคลสมัยนี้

ขอแสดงความขอบใจท่านสมาชิกทั้งปวง ซึ่ง
 ได้ปลงใจลงเห็นด้วยในความคิดอันนี้ แล้วแสดง
 สู่ภาคีตาม ซึ่งเป็นที่ชอบใจ ของคน ๆ ทั่วทุกคน
 โดยเร็วทันกำหนดไม่เคลื่อนคลาศ ในคำสู่ภาคีทั้ง
 หายที่ได้ลงมานั้นล้วนแต่เป็นถ้อยคำอันดีแท้ สม
 ควรที่จะเป็นคติประพฤติตาม ให้เป็นความเจริญ
 แก่คนได้ โดยมาก จึงมีความหวังใจว่า ท่าน
 สมาชิกทั้งปวงนั้นดาซึ่งได้รับสมุดเล่มนี้ไปอ่าน คง
 จะเห็นจริงด้วยในคำที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่า
 การซึ่ง แลก เปลี่ยน ความรู้ กันแก่กัน เป็นประโยชน์

๒

อันยิ่งใหญ่ เพราะเมื่อได้ออกความคิดแต่หน้า
กระตาสเดียว ก็ได้ รับประโยชน์ที่ทราบของผู้
อื่น ถึง ตาม ร้อยหน้า กระตาสกว่า นับว่า เป็น มีค่าใ
อย่างยิ่ง แดคงจะเป็นที่พอใจในคำสุภาสิตของผู้อื่น
ซึ่งจะควรแก่ความ ตรีตรอง แด้วประพฤติ คนให้ ถูก
ต้องตามทางที่ตยงชนไปได้บ้าง

ด้วยเคราะห์ผลที่ได้บำเพ็ญกุศลในสมัยนี้ แดการ
พร้อมเพรียงกันเป็นปากประตูของความเจริญ ขอ
ให้หอพระสมุคตงอยยืนยาวถาวรสืบไปภายหน้า แด
ให้ สมาชิก ทั้งปวง มีความเจริญสุขสันต์วิวัฒติสุขุมผล
ถึงความประสงค์ทุกประการ

หอพระสมุคตวิริยาณ

วันที่ ๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๓๐๘

จุฬาลงกรณ์ ผู้แทนสถานายก

๑) ผู้จิตรวบยอคิดหัน
 ห่อนัยก้อย่างยนิยง
 โดยกถายฝ่ายโทษคง
 หยั่งตักตริคั่นคว่ำ

๑) จำเปนประกอบเกอ
 จักทรามค้ำร้ายเรียน
 เนกเต้าไต่ทางเคียน
 คด้ามคณิศมากผู้

๑) ปัญญาความรอบรู้
 ค้ำคิดผู้จิตรหนุน
 ใฝ่ค้ำท้จิตรหนุน
 แดงคงเทียบคุณโทษเยอ

ดรรพมง คดเฮย
 ยิงฟ้า

เจือท้ จริตแซ
 คู้ร้ายคงเห็น ๗
 การเพียร คู้ยนา
 จังรู

คตอดล เร็วแซ
 เสาะพดงพันครา ๗

เปนทน เดิมเฮย
 ประเดอ

ตนตก เข็ญงเฮ
 เยียงอ้างทางตอง ๗

จุพาดงกรณ

๑ ยินดียินร้ายย่อม
เราอยากแต่ยินดี
เขาคงใคร่เปรมปรัด
เรามีควรคิดให้

เกิดมี ทั่วแฮ
มากได้
ปนเปรี้ยว เราแ
เดือดร้อนคตเขา ฯ

มหาวิชรุณหิศา ฤฎานายก

• • •

๑ ความรู้เป็นเพื่อนได้
เป็นเครื่องอาหารนักราว
เป็นแรงเมื่อคิดความ
เป็นทรัพย์ทุกโหดเพ็ด
๑ โกงเกดยคความรู้ชัด
ซื่อชอบชมบ่วาย
นตาคอาจช่วงใช้คต
เก็ยจเก็บความรู้ไว้

โนยาม เป็ดยวนา
พูดได้
ควรคต ดินแฮ
พรงงาย ฯ
คตคน นะพ้อ
อยากได้
ประโยชน์ ปวงแ
บ่่วยการ ฯ

๑	รัฐ	เขียนคุ้มแท้ โทษ	ทางหลง	ด้อมแด
รัฐ	รัฐ	อ่านก่นวิจารณ์	ผิดพดง	
รัฐ	รัฐ	เดขหักโง่ง	ทพยี่ดำบ	ตัญเนอ
รัฐ	รัฐ	ประพฤคัพทัง	ทุกซ์ไทย	๒

ตำรงราชานภาพ เดชาธิการ

๑	เวรก่อค่อติดคัวย	เวรตาม	คอบเฮย
เวร	ยั้งดุกยาวตาม	ยัดถัน	
เวร	ระงับเพราะดับความ	ฮาชาฎ	ชาคณา
เวร	รงคหมคไทยพัน	จากผู้จอง	ผลตัญ๒

ตมมคตมรพันธ์ุ เทรัญญิก

• • •

คนถึงจะมีวิชามากสักเพียงใด แม้ถ้าไม่มีความเพียรแล้วเหมือนอย่างคนที่มีทพยี่มาก เก็บไว้ไม่ใช่ด้อยให้เป็นประโยชน์ ทพยี่อันหนักคงจะตัญ คนที่มีคความเพียร ถึงจะมีคความรู้งเด็ก

น้อยแม้ถ้าประกอบด้วยความเพียรแล้ว จะทำ
 การสิ่งใดก็คงจะสำเร็จได้ เหมือนคนที่มทรพย
 น้อยแม้ถ้าวางจากทจะไขจ่ายแล้ว ทรพยหนักจะมี
 มากจนทุกที่ ๗

ไซยานุชิต สารานุกรม
 (กรมหมื่นพงษาดิศรมหิป)

๑ มิวชาพอกอบเกอ	กองทพย
สติเกิดพอระงับ	จิตรเพื่อ
บัญญัติต่อพอดับ	เขตาชลาด
กถานคกักกันเกอ	ตทท้อถอยแรง ๗
๑ แสงวงดาภโดยชอบเลี้ยง	ชีวิต
สงวนคักคักภพนิมิต	ทวผู้
คักชาติต่อเสียดคัก	หาโทษ เขาณา
ประพฤคคินกอบกั	กิจได้ยาววัน ๗

ศรีเสาวภางค บรรณารักษ

๑) ผู้แต่งทิวทัศน์ห้อง แจกผล
 รับประพาศติไตรศต เชนน^๕
 เคยประจักษ์ควรประจัญ ประจากชั้ว เตียเทอญ
 เพียรประกอบชอบกระช^๕น กระช^๕นช^๕นคนเจริญ ๗
 สถิตยชำระงตัวสติ ประฏิคม

๑) ผู้ เรื่องคิดปรอกรู^๕ จำนาญ
 มี สถิตติตรองการ โอบอ้อม
 บัญ ไสภาคย์ปรีชาญ สอดส่อง ชอบแะ
 ญา ณะกอบกิจพร้อม เดรั้งตั้งสมประสงค์ ๗
 ๑) พระ ผู้จอมชเรศไท^๕ ชำรง
 ยา เพิ่มเติมยศทรง แต่งให้
 ศรี ตัวดีพิพัฒน์มิ่ง คดเลิศ แด้วนา
 ถึง ทพอำนามไว้ เทียบเชอตระกุดวงษ์ ๗

๑ พึ่ง แรกเริ่มฝึกแท้ ไม่เป็น
 หัด เพราะเหตุยดเห็น ขยอกได้
 ทำ นองขัดเคืองเข็ญ จริงพอ
 โคตง คดองแคงเค้าไว้ เท่าใช้ทุตถวาย ๗
 พระยาศรีสังหเทพ ผู้ช่วยเหรัญญิก
 (นามเดิมช่อม ภายหลังเป็นพระยาราชวรานุฑ)

* * *

, คำสอนตรูตูก ทำให้คนเป็นสุขแดนดาด
 ๑ วิชาเล่มอมิตร จะระติดตถนรกาย
 ตาภเลิศประเสริฐหลาย จะอุปติบขัดแคงน
 ๑ หนึ่งเป็นตถานเคา ระวะเจ้าผดงแดน
 เป็นทรพย์วิเศษแดน ระวะยั้งณะโตถัย
 ๑ ผู้ไร้ วิชากุณ บวิจาร์ณคเคตไค
 เดกชาติปะศุรัไน ปฤถิพัมผิตผัน ๗

เนตัมมะเนโสโหมัตมิ

นะเมโสอัคคาคติ

๑	นั้นของเราใช่แต่	พดด้ฉัน	นิรันคร์ฤา	
	นั้นไม่เป็นคุณัน	แน่ได้		
	นั้นใช่อาคม์เราพถัน	พินาศ	นาตุ	
	จะชู้ฤาปลอบได้ร้	ไม่รู้คองทน		๒
	ภาตกรวงษ	ผู้ช่วยดำราณียกร		

๑	หมู่ใดรักชื่อพร้อม	เพรียงกัน	
	ชาติคิตฤษยารัน	รุกเร้า	
	ทำการปฤกษาหั้น	หาชอบ	จริงนอ
	คงตุศุขหัตถ์เศร้	โศกได้	โดยตมัย ๒
	หม่อมเจ้าประภากร	ผู้ช่วยบรรณารักษ	
	(ในตมเตจเจ้าฟ้า	กรมพระยามำราบปรบักษ์)	

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นความดี
 หดวงอินทรมนตรี ผู้ช่วยประมุข
 (นามเต็มเบี่ยม)

๑ ขอบนนิยมนม	พระพิฆเนศวร
ดมโภชมหาคาร	ระบุนุเรียดระมัญญา
๑ ว่าห่อวีเชียรญาณ	ณะดถานอะนะหา
ภาษิตประกอบด่า	ระจะแจกสะมาชี
๑ ตุคองผะเตียงฮา	ระชนะานัพนขิม
ปราโมทย์กะมตปี	คิมะนัตจะจัตคำ
๑ เปนเหตุเกิดศรี	แตทวี่ดวี่ดักัน่า
ฝูงชนประพฤติดัม	ฤชิตุขเสนอกรรณ
๑ ปวงบาปบให้ทำ	ทุระกรรมระวังมัน
ทางชอบระบอบธรรม	ตุจจริตตั้งวงงาม
๑ น้อมน้อมมะนัตฉัน	ทะจะมันพยายาม
ทำจิตดีวิสุทซ์ดาม	อะระคำดนมุนี่ด่อน

๑	ควรเรานุกัตต์ตาม เป็นนิตยนิรันดร	คติความกระแงกตอน ณะทีวาระราตรี
๑	จักตบต์ถาวร เรื่องเศเจริญศรี	แถบวรตวัตต์ ศุภตฺชเกษมถ่านต์
- กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

๑	ประมวญวิธิ์จรวต เบื้องบรรพนิยมนม	ศุภพจนวาท อุปชาติเชิงฉันท
๑	เทียมพวงผลกามาต สถิตยต์ถ่านชน	ยะประการกี่ปานกัน วรหอวิเชียรญาณ
๑	ขยมนุกรมนับ จำกถ้าวเตนอถาวร	วิถ่มัญญุโดยการ พจนเพือต่นองกรรณ
๑	ปวงชนประต่งคค์ความ รเวิงละเกิงอัน	ศุขยนิรันดรครัน มนะหวังตวัตต์
๑	ตะความประมาทมัว ทำจิตรต่งบต	อกุศตประการม ณตมัยตมรรตกาด

- ๑๐ แด่นยากจะยกอา คมะพันณดงด่าง
 คุงตั้งกริชาญ จรคุมถต่ำดง
 ๑๑ ถักห่มมหันต์กาย กถนถักควรง
 ตามบรยายองค์ ทศพลวิมตญาณ
 ๑๒ ส่วนชอบประกอบไว้ แดบไว้ประโยชน์นาน
 ฤกษ์ธวัชรางญ พิษคุชธนองแธ
 พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

• • •

- ๑๓ บุคคลผู้ปราชแล้ว ฟังเคารพัญญา รัชชา
 ความดีจจ ขจัดความชั่ว คึกษาความสงบใจ
 พระพรหมมณี
 (นามเต็มเหมือน วัฑบรณนิวาศ)

เหตุที่ควรจะกตเวทียัง

คือกตเวทนต์คนที่จะติเตียนคนได้อย่างหนึ่ง

คือกตเวทนต์ผู้คนที่จะติเตียนคนได้อย่างหนึ่ง

คือกตเวทนต์ราชาอาญาอย่างหนึ่ง

คือกตเวทนต์การเร่าร้อนในภavnนำอย่างหนึ่ง

วัตถุไม่ควรหมิ่นประมาทอย่าง

คือไฟถึงนิดน้อยไม่ควรประมาทอย่างหนึ่ง

คืออสรพิษมีถึงตัวน้อยไม่ควรประมาทอย่างหนึ่ง

คือชคตยราช ตรีภุต ถึงยังทรง พระเยาว์ อยู่ไม่ควร

ประมาทอย่างหนึ่ง

คือผู้ปฏิบัติระงับกาย วาจาใจ ด้วยดีไม่ควรประมาท

อย่างหนึ่ง

หม่อมราชวงศ์พระราชนิพนธ์

(นามเดิม โถ่น วัตโธมนัสควิหาร)

ผู้ใดรักษาตน ผู้หนึ่งได้ชื่ออวรัทธานต์ด้วย
 ผู้ใดรักษาผู้อื่น ผู้หนึ่งได้ชื่ออวรัทธานต์ด้วย

พระกิตติดำรงมั่น

(นามเดิมแฝง ภายหลังเป็นพระพรหมมุนี
 วัดมณฑลภูษัตรี)

• • •

๑ อธิยาไศรยมนุชยน์	ดักหลาด หาดยเฮย
ตชวประณตทยาบายาก	หยิ่งแท้
ไตร่วมทุกชัษุขมาก	น้บอเนก ฉนำนา
ไม้อาจรูปด่งแปด	ปลดคต้นโดยถวิด
๑ หัวงทเดใหญ่ซิง	รู้ตัก ยากฤ
ถ่ายดิงประมาณฟุค	ใช้น้อย
ชัตตงหยิ่งตมูท	ต่าวกดบับ ชันแะ
ต่ามารถรู้ดักร้อย	หย่อนพันพด้นแถดง

๑	ใครใครไซ้เผ่าพ้อง	พวกใคร	ก่อนนา
	ต่อฉบับฉันทาไศรย	เทิดอ้าง	
	นับว่าญาติเพราะไม	ตรีจักร	จริงแท้
	เหตุอุชยาไศรยสร้าง	มิตรได้	โดยหวัง
๑	เติมใครไซ้ชาติเชอ	ศัตรู	ใครเคย
	ครันอุชยาไศรยช	ชั้วร้าย	
	ถึงเปนปยุรญาติดู	ดูไซ้	พันชุนา
	เพราะอุชยาไศรยฝ้าย	แยกต่าง	ไมตรี

พระเมษาขรรคมรค์

(นามเติมอ่อน   ภายหลังเปนพระเทพกระวีแก้ว
 เปนพระขรรคมไทรโลก   แก้วเปนพระดำสนโง่ภณ
 วัตรราชประคินชู)

๑๐ ความสุขสวัสดิเจริญจะเกิดขึ้น ก็เพราะความ
ประพฤติกดี ทุกข์โศกพิบัติต่าง ๆ จะมีมา ก็
เพราะความประพฤติชั่ว

พระอรียมนี่

(นามเดิม เตช ภายหลังเป็นพระเทพกระวี แล้ว
เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส)

• • •

๑๑ ความดีด้วยสุจริตพร้อม ไตรทวาร
เป็นเหตุเป็นประธาน ๕๕
จักกอบกิจสรรพการ ย่อมสุข สวัสดิไธ
เป็นประโยชน์แก่ตนทั้ง อันผู้ควรดวง ๗
จาตุรนต์

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์)

- ๐ ความ สุขสำเร็จได้ โดยความ ดัศยซ่า
 รัก ดัศยต้องรักสำม ดั่งต้น
 ใน ด่าต้นกษัตริย์นาม เมืองชาติ ตนนอ
 สำม รักประเสริฐต้น เดิศจัศยถึง ฯ
 ภาณูรังษี
 (ต่อมเต็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณูพันธุวงษ์วรเดช)

. . .

- ๐ คนของตนเป้นที่พึงแก้คน
 นเรศรวรฤทธิ

. . .

“ อัศตะดั้มมาปะนิชิ ”

- ๐ “ ความดี ” แดเต็ยวจจ จะประดังค์ประดังบประชา
 โดยธรรมดากา ยดีเน้ห้คเนคนี้ง
 ๐ แด้เค็ตอณบเหมือนนั๊ก นรครักฤกฤกถึง
 เพ็พว่องพิซาจั้ง บดั้มรรคจะจักจะทำ

๑ ความกระวนกระวาย เป็นข้อให้เกิดทุกข์ ฯ
กรรมหมิ่นภูษเรศร์ชำระศักดิ์

. . .

๑ วาทานุต่ำต้นมุนี อนุเคราะห์ตรุณต์อน
ควรจตแดจ่ามะนะติกร จะประดับศุขาโดย

๑ กรรมใดแต่ด้ตัวจะชอบ จะประกอบชนิดใด
กรรมงามและบาปนะและอุภัย ภวภาคจะต่อผล

๑ แก่ด้ตัวประกอบอุภัยกรรม ก็จะทำดูยังคน
ด้ชั่วและอาตมจะดต ศุขะทุขั้บปรวนแปร
ประจักษ์คึดปากม

. . .

๑ ประมาทขั้พชั้กให้ ติเติงหลง
ประมาทกิจเดี่ยวประดงค ด้งไ้
ประมาทอาตม็อดคทง คั้กด้เดี่ยว พด้นเฮย
ประมาททำนเดี่ยวมิตรได้ ไ้ชยแท้ทันเห็น ฯ

๑	ควรกิตอัปปมาทยัง	ยั้งติ คนแะ
	ทำตั้งโตตรองตรี	รอมแถ้ว
	จักเกิดแต่ผตพิ	เค็ชยั้ง นาท้อ
	ตั้งคุชตวัตต์แต้ว	ผ้องพันไภยผอง ๗
๑	รอยบาทตัตว์ใหญ่่น้อย	เวียงตง
	รอยบาทคชตารคง	ใหญ่ถ้ำ
	อัปปมาทบาทแห่งองค์	อมตะ ธรรมแะ
	ธรรมอันญาจักก้า	กั้งใต้เหมือนแถมอ๗
		พรหมวรานุรักษ์

. . .

๑	คุชทุกซ์ตั้งไร ๆ	ย้อมอยู่ในใจ ๗
		ราชคักคัสโมตธ

. . .

๑) ควรตรึกรู้ตั้งหน้า	ใจตน
ว่าชีวิตรออินทรีย์ขัด	โถงนี้
ยากนักตั้งพันหน	แต่ผู้ต
พระพุทธภาตีสขี	เซ็ดตาตาโก ๗
๑) เพราะฉนั้นควรคิดค้น	ทางธรรม
ซึ่งพระผู้ค่นำ	แนะให้
ธรรมจริยดำ	คัญคู่ ประพฤติแ
อีกตะมะจริยได้	เที่ยงแท้ทางบุญ ๗
	เกษมศรีสุภโยค

(กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ)

๑) ผู้จริยยอมเกอ	ศุขยาว ยึดเฮย
ตั้งพระจันทร์บักษักราว	ต้องจำ
ทูลจิตก่อทุกขักราว	กับก่อ ฝึน
บมเร็วก็ข่า	เช่นด้วยเดือนแรม ๗

กรมหมื่นศรีวิชัยตั้งภาค

๑ ความสนุกเพลิดเพลินทั้งหลาย เป็นรากเง่า
แห่งความทุกข์ทั้งชั้น ๗

ธรรมพदाตรศุภิกิจ

๑ กอบกิจทุกสิ่งชั้น   พึงทำ
กายจิตรวจจำ   จะต้อง
สุจริตสุขุมบ้า   บัดโทษ ฌพ้อ
นำสุขกุศลช้อง   ตั้งให้เกิดผล ๗

ธรรมพถิทธิประสงค์

• • •

“อัมปะมัตตา โหนตุ”

๑ ขรรณโคไม่ยิ่งด้วย   อัมปะมาท ขรรณเฮย
พระตรัสเปรียบรอยบาท   สักดวง
หลายลงอยู่ในวาค   วงคช บาทเฮ
อัมปะมาทเป็นทัง   ท่วงมวณขรรณ ๗

- ๑ พระนิพนธ์พระบาทเจ้า จอมจตุรงค์ รัชชโยธย
ทรงเมื่อเป็นที่สุด ทัพไชวี
คำหนึ่งซึ่งทรงยุค หนึ่งวงแหะ นานา
จงอย่ามีประมาณได้ หนึ่งแต่เดี๋ยวกี้ ๗
- ๑ อับปมาทธรรมน้เด้า เด็งเห็น
ความไม่เมาทัวเปน หนึ่งตั้ง
ความคิดติตรองเย็น เย็นจิตร
ระวังเร่งระผิดทัง หนึ่งทุกพันความเซตา ๗

ทเววงษ์วโรประการ

• • •

- ๑ ถ้าอยากดีจำเป็นต้องระชัว ถ้าอยากสุขจำเป็น
ต้องระทุกข์ ถ้ากลัวตายจำเป็นต้องระเกิด ถ้า
กลัวเกิดจำเป็นต้องระตาย ธรรมตาความจริง
เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ๗

จันทร์ทักจุชาชาว

(กรมหมื่นวิจิตรวรณปรีชา)

๑	ตักขาคู่ทั้งหลาย	ตะถายหายบเป็นอัน
	อุบัตติดับประคฺจขรร	มคาค้วนประไลยสุญ
๑	อุปาทานทธานคิต	คนองจิตรคณิงพุน
	มนัศรับคณาคร	ประคัมคฺชตฺราญทำ
๑	วิไลยถ่อตภาพคน	ก็คตองทนต์กตกรรม
	ผิต่างอาจประมาทจำ	ระฎกแท้แต่ธมคควร
๑	ประพฤคิชอบประกอบกาย	วจั้หมายส่งจนชวน
	ระวังใจมิให้มวญ	ประทุษฐ์แผ้วจะแคต้วไภย ๖
		วรวรรรณากร

(กรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ์)

. . .

๑	ตัวไกลดใจกอบด้วย	มิตรจิตร กันนอ
	อาจเสร์จดำเร็จกิจ	ตั้งไกลด
	ถึงตัวจก้อยชิต	หากแพก กันนา
	กิจบตฤษคิตดมไต้	แม่นแม่นไกลดกัน ๖

๑	เนาอรัญราวบ้าห่วย	เหวผา ไตถญา
	ฉิวจิตรตุงจิตพา	ผ่องแผ้ว
	เนาพิทยพิมานสา	รพัตเพียบ พนพ้อ
	หากจิตรทุงจิตแก้ว	ศุขน้อยฤกษ์มี ข
		โศคนับฉันทิทย

(กรมขุนพิทยตาทภพฤทธิธาดา)

• • •

โคลง

๑	เดียงซัพเชิงค้ำสรรพ	ตั้งไค กัด
	ต้องเดาะทรพัยรอนใน	ตั้งน
	ยามเหมาะมากกำไร	รวยพุ่ม เพี้ยพ้อ
	ยามพลาดขาดทูนอน	อดตั้งคิ้วครอง ข

ภาพย

๑	เดียงซัพเชองค้ำชาย	ต้องชวนชวยหาทูนรอง
	ยามเหมาะรวยเงินทอง	ยามพลาดอดค้อมคิ้วตาย ๑

โคตง

๑ ควรหมาย^๕เดียง^๕ชัพ^๕ด้วย^๕ วิทยา
 แดง^๕ร่ำ^๕เรียน^๕นำ^๕มา กอบ^๕ใช้^๕
 ผล^๕พูน^๕ยศ^๕ทรัพย์^๕ปรา กฏ^๕ชื่อ^๕ ถ้อย^๕เฮย
 ไป^๕พลา^๕ด^๕ชา^๕ต^๕ทุน^๕ได้^๕ คด^๕อด^๕ดั้น^๕ดุ้น^๕อุป^๕ปราณ^๕ ฯ

ภาพย

๑ เดียง^๕ชัพ^๕ด้วย^๕วิทยา^๕ เแต่^๕เรียน^๕มา กอบ^๕ใช้^๕การ
 ผล^๕พูน^๕ ยศ^๕ชน^๕ด่า^๕ร^๕ คึง^๕ชัว^๕วาม^๕ไม่^๕ชา^๕ต^๕ทุน^๕ ฯ
 นริศ^๕ราน^๕วุ^๕ต^๕ติ^๕วงษ์^๕

• • •

๑ ความ^๕ต^๕จ^๕ริ^๕ต^๕ จะ^๕เป^๕น^๕ท^๕พ^๕ง^๕แ^๕ง^๕ค^๕น^๕ให้^๕ ได้^๕ค^๕ว^๕ม^๕ค^๕ุ^๕
 ค^๕ว^๕ม^๕ท^๕จ^๕ริ^๕ต^๕ เป^๕น^๕ร^๕าก^๕เง^๕า^๕ให้^๕ผ^๕ด^๕แ^๕ง^๕ค^๕ว^๕ม^๕ท^๕จ^๕ริ^๕ต^๕
 วัฒน^๕าน^๕น^๕ว^๕งษ์^๕

(กรม^๕หม^๕น^๕ม^๕ร^๕พ^๕งษ์^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕พ^๕ฒ^๕น^๕)

• • •

โลก กับ ขรรม
ภาสติกอังกฤษกล่าวได้ว่า

Cliques Within Circle

แปลว่า “ หมุน้อยอยู่ในหมู่ใหญ่คนนอกใจแอบ
ในร่วมคิด ” นี้เป็นความจริงของโลก เมื่อ
โลกมีอยู่ที่ไหน ความเป็นหมู่เป็นคณะ จำจะ
ต้องมีคั้งเป็นอยู่เสมอ ฝ่ายขรรมนั้นเด้าก็เป็น
ทางเครื่องรับดับความชั่ว ของโลกนี้ให้สูญสิ้น ฤ
เบาบางไป ท่านใดมาเห็นได้ใน คำ พระตรัสได้ว่า
ตาระทุกข์ ยะณะทุกข์ ดังนี้ ท่านนั้นจะเจริญด้วย
ศุขในโลกแตรขรรม ๗

สวัตติโสภณ

(กรมหมื่นสวัตติวัฒนวิศิษฏ์)

◎ ขรรคมดาสนาเนก	แฉวงเอกอุคตมผล
ตั้งเปรียบระเบียบกต	คติมีจะซผด่ม
◎ ยศเนกดำเกายาม	จะกะข้ามชเดตม
ตาททรพยัณนิม	กตตรรพอบเฉา
◎ ดวงมานประคุจนา	ยกภารฤาเภา
ความเห็นจะเป็นเตา	กตดวงทิพากร
◎ ยินมั่นแฉฉนท	ชตคติมรรคาวจ
ตั้งต้คยเด่มอศร	ทศเที่ยงบเมียงเห็นอ
◎ กายคอกกระตาด	พตะคูกุดเวือ
ใช้ชอบประกอบเจือ	จะบด่มบแหตกตตาย
◎ อาจข้ามมหาธา	ครได้ต้ควกตตาย
คุจอาคตมบริยาย	ยุติพร้องต่นองกรรณ
	ไซยันตมกต

(กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย)

เดี่ยเวตาหาไม่ได้

- ๑ แม่เดี่ยสรรพตั้งต้น   ดาวพัด กัด
 อย่าเพื่อเศร้าโศมนัก   ก่อนไซ้
 วันมัจจุรืบรัด   หาใหม่ เทอญพ้อ
 ยศตากคงกดับได้   เพราะด้วยความเพียร ฯ
- ๑ เดี่ยจริงตั้งหนึ่งน้อ   สุกหา
 ค้อมตะให้เวตา   ด่วงเนื้อ
 กิจใดที่ควรรอดำห์   ทำไม่ ทำแสร
 เพียนผัดค้อไปเอ้อ   อ้อคร้านเคยเหลว ฯ
- หม่อมเจ้าเพิ่ม

(ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี)

. . .

- ๑ เป็นผู้ข้อยทงอำนาจวาศนา   คำบุราณท่าน
 กถ่าวเป็นตำรา   เหล่าเมษาคอระจะจำแล้วทำตาม
 เห็นผู้ใหญ่ที่ท่านคัมยศมาก   เราควรพากเพียร
 เคารพด้วยเหตุตาม   หนึ่งเจ้าถ้าต้องประนม

กัมกรบงาม ข้อที่สามคอยฟังท่านตั้งการ เรื่อง
 ทาทรพยเหมือนแก่งกำแพงรว ใครรอดตัวโตด
 ข้ามด้วยความหาญ บางคนตกจมรวตัววาย
 ปราน ต่อมา ๆ จึงข้ามได้ตั้งใจนี้ เหมือน
 นักปราชที่ฉลาดความคิดั้น ต้องอัมจนเสีย
 เพราะปองไม่ตรองครึก ต้องฉิบหายวายชีวิต
 เพราะคิดวก คนที่ศึกษาชำนาญการหากิน
 ค่อย ๆ เดินตามหนทางอย่างเรียบร้อย ถึง
 ไต้อยก้พอสัมอารมณ์ถวิล ถึงประวักันหน้า
 ไม่ราकिन ค่อยขุดดินมุดยอดตอดตอดไป ถึง
 จะซัดักเท่าใดคงไปถึง ดังว่ามึงบึงอย่างว่า
 กว่าไหน ๆ ไม่เค็ดร้อนนอนเป็นสุขไม่ทุกข์ใจ
 หากทำไรที่เหนื่อยค่อยประทัง อันสามเษกต่าง
 ว่าเท่านั้น ถ้าพลาดทำแล้วต้องเดินเป็นเท้าหลัง
 เสมอกันแล้วอย่างไรคงไม่พั้ง คงจะคงแต่วิวาท
 จนขาดกัน อนึ่งชาติเมธาบัญญัติฉลาด จึง

สามารถรู้ว่าเขาเซตาเปนมัน ไม้ค่อไม้ที่จะตรู
จักกัน ฐู ไม่ทันกันเปนนั่นเที่ยงแท้เอย ๗

หุดวงปฏิบัติราชประสงค์

(นามเดิม แอรวินมิตเดอ ภายหลังเลื่อนเป็นพระ)

. . .

๑ ชื่อตรงจงรักเจ้า	โดยธรรม
ตุจริตคึดคงคำ	ตักยไ้ว
ควรผู้จักทำ	ให้มัน แดนา
ผลแห่งความตรงไซ้	แม่นแท้ให้ผล ๗
	พระราชวรินทร์

(นามเดิม บุตร ภายหลังเป็นพระยามหาเทพ
แต่ัวเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์)

. . .

๑ สู่ภาตค้อย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าคึดเห็น ว่า
บุกุชนได้มาเกิดในโลกแต่ัว ควรรักษาไ้วใน
ความกระตัญญุกตะเวที่ การกระตัญญูประเดริฐู

ดูๆ แก้วดวงหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นคุณประโยชน์แก่คน
อื่นเป็นที่สรรเสริญทั่วไป ทั้งในคัมภีร์รวมแต่คดีโลก

หม่อมเจ้าชาว

(พระองค์เจ้าวชิรวังษ์)

. . .

๑ บุคคลซึ่งเกิดมาพึ่งคอกคิดถึงท่านผู้มั่งคั่ง มี
ความกตัญญูเป็นทศ^{๑๒} ก็มี^{๑๒}ความเจริญความสุข
แก่มน^{๑๒}

สรรพเพชภักดี

(นามเดิมหัตถาน ภายหลังเป็นพระยาเทเวศร
วงษ์วิวัฒน์ แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยา)

. . .

๑ คำที่โบราณเรียกว่าผู้ดี^{๑๒} เมื่อพิจารณาไป
ก็เห็นว่าอาศัยริยาคความดีเป็นประมาณ คือ กาย
สุจริต วาสุจริต มโนสุจริต แต่ประกอบไปด้วย

ศิลปศาสตรวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น เพราะฉัน
 จึงเห็นว่าความประสงค์ของโบราณ เพื่อจะให้คำนี้
 เป็นภาษณะวิบริง ธรรมพหุความดี กตางประชุมชนไม่
 เฉพาะผู้ใด แต่แต่ประพฤตินั่งอยู่ในความดี
 แล้ว ก็จำต้องมีผู้กล่าวคำนี้ยกย่องสรรเสริญ
 เป็นธรรมดา

พระอังกนิศรพตารักษ์
 (นามเดิมเปีย)

• • •

๑) ขรรคมตามนุษย์มีความกตัญญู ประพฤติที่เป็น
 ขรรคมจึงจะเป็นผู้ไม่ประมาท

พระยานรรัตนราชมานิต
 (นามเดิม โต ภายหลังตั้งเถื่อนเป็นเจ้าพระยา)

• • •

Ne remettez jamais au lendemain ce que
vous pouvez faire le jour même

Never put off until tomorrow what you
can do today

๑ การตั้งใดที่ท่านพึงทำได้ในวันนี้ อย่าเลื่อน
ไปจนถึงพรุ่งนี้ ๗

(หมอ) บี กาวัน

• • •

๑ เย็นวายุพัดต้อง	คนส่งบาย
เย็นอุทกชะโถมกาย	ต่างเคี้ยว
เย็นร่วมพฤษาหาย	ระหวยหอบ
เย็นพระเดชปกเกล้า	ยิ่งรอยพันทิว
	ขจรจรัดวงษ์

(กรมหมื่นปราชมรรักษ์)

• • •

๑ ความกตัญญูซื่อสัตย์สุจริต เป็นความดี
ในบ้คยบั้นแถอนาคค

พระยาราชประดิษฐ์

(นามเดิมหงษ์ ภายหตั้งเปนพระยาศรีพิพัฒน์
แถ้วเปนเจ้าพระยาศีรวิรัตนมนตรี)

. . .

๑ ความกตัญญู เป็นพินความดี

พระยาพิพิธโกไคศวรรย์

(นามเดิมโค ภายหตั้งเปนพระยาราชภักดี)

. . .

๑ ความสุจริตซื่อสัตย์กตัญญู ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นความเจริญ ควรจะถือให้มัน
ไว้ในต้นคาน

นายพินเอก พระวรเดชศักดิ์ดาอูช

(นามเดิมเจ็ก ภายหตั้งเปนพระยาวรเดช

ศักดิ์ดาอูช แถ้วเปนพระยาเทพอรชุน)

รักเขยยะ อัคระโน ดำรุ	ละวะนั โถนะตั ยะธา
๑ พึงบำรุงรักไว้	ความดี
คามแต่ของตนมี่	มากน้อย
อย่าดื่มตะหวี่	ทุกคำ คั้นแ่
คุดังเกิดอหยดย้อย	ห่อนยงหยุดเค็ม ฯ
	นายจ่ารง

(นามเต็ม ไต้ฮัก ภายหลังเป็นหลวงดีทิษ
นายเวร แล้วเป็นพระยาวรดีทิษเสวี่วัคร)

. . .

๑ ปวงชนยอมเกด็ยดแท้	ทางทกข นนอ
ชอบตั้งซึ่งเปนศุข	ส่วดีดีไซ้
ศุขทกขต่างปล่าปลุก	กันอยู่ เต็มอนา
สุจริตทจจริตให้	อุบคัชนเปนมุต ฯ

๑	คฺุขทุทฐมฺมํฤทฺธิถา	มารุค
	แตงวงคฺุขคฺุองคคบคฺุจ	วิตไว
	คฺุจวิตประหารทุจ	วิตชาต นะพฺอ
	โดยเตศอื่นจกไซ	บํคฺุองยุกิธรรม ๗
๑	อกุคฺุตประกอบเกือ	การผิด
	เปนช่องแหงทุจวิต	อย่าพ้อง
	โดยกายวจจิจิตร	หมั่นละ เดี้ยเทอญ
	คตคฺุขทุทฐหฺอนคฺุอง	คิดเต้าเราเกษม ๗

จมนฺสูรฤทฺธิพฺฤตมิไกร

(นามเดิม หม่อมหลวงอุกฤษฏ์ ภายหลัง
เป็นพระยาอภัยพลภักดี)

. . .

๑	กถาวเพศคฺุองพวคฺุข้าง	ออกแตง
	ราชกิจพานิชแจง	แจกไว้
	ผิตชาติเช่นเชิงแปง	แปงกเป็ถียน กั้นแป
	คฺุองร่วมกันบํได้	คฺุองนจยิน ๗

- ๑๐ พานิชคิดแต่ข้าง   หาผล
 ส้มทรัพย์เพิ่มกะเป่าตน   ค่อยได้
 บ่อยากจักทำวอด   หวังอื่น   อื่นนา
 หากกอบราชการให้   ห่อนทั้งทางเดิม   ข
- ๑๑ ชนแสวงประโยชน์ด้วย   ราชกิจ
 ไปชอบการพานิช   เพศนั้น
 ตั้งใจได้สุจริต   รับราช   การเฮย
 ห่อนจักชอบประพฤตินั้น   เช่นเค้าหาผล   ข

หตวงต์โมตร์พดการ

(นามเดิม ทัด ภายหลังเป็นพระยาต์โมตร์
 ธรรมการ)

. . .

๑ การสิ่งใดที่คิดจะทำขึ้นโดยชอบธรรม เห็นเป็นประโยชน์ในสังคมคนแต่ผู้อื่น ก็ควรทำการนั้นให้สำเร็จตลอดไป ไม่ควรทอดทิ้งและซ้ำให้การนั้นเสื่อมสูญ

หลวงวาทิตบรเทศ

(นามเดิมหม่อมราชวงศ์ชิต ภายหลังเลื่อนเป็นพระ)

• • •

๑ ถ้าชอบด้วยราชการ ต่างที่ไม่ชอบหน้าใจคน ถ้าทำการสิ่งใด ต้องค้นหาความจริง ทำจริง แล้วอาจสามารถสำเร็จได้

พระยาสมุทรธานินทร์

(นามเดิม ดิน)

• • •

๑	รักตัวตัวจักต้อง	ตั้งจนตัว
	สิ่งที่มีคคคคคค	อย่าไถ่
	ทำราชกิจอย่ามัว	หมายมุ่ง เดยพ้อ
	จงหมั่นตรวจตัวไว้	ชั่วแต่่วะเดี่ย ฯ

หม่อมทศทิศภักดี

(นามเดิมหม่อมราชวงศ์ผิว)

• • •

- ๑ เกิดมาเป็นมนุษย์ต้องถนอมความกตัญญูแก่คนเฒ่า
เป็นทั้งตั้งให้มันจึงจะนับว่าดีได้

หม่อมเจ้าวิวัฒนา

(ภายหลังเป็นพระองค์เจ้า)

• • •

๑	จะประสงค์วิชา	คิดปาคมพรรณ
	วิริยาคมธรร	มนะศิกขอุดำห์
๑	จะประสงค์ทุนทรัพย์	คณะนับอุตมา
	ชุระกอบภิกษา	นิชะกรรมตริหมาย

๑	จะประสงค์วยศ	กิติพจนนชวาย
	ชิบดินทรถวาย	ชตะตงกตณู ๗

. . .

๑	จะประสงค์ ซึ่งรูตั้ง	สรพโต ไตเฮย
	จงหมื่นเจ้าเรียนไป	ตตะคร้าน
	ประสงค์ทรัพย์นับคุ้มไห	ประกอบกิจ คำพ่อ
	แต่ดวงศอย่าอยู่บ้าน	ฝ้ายเผ้าถวายตัว ๗
		จรูญโรจเรืองศรี

(กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ)

. . .

๑	การใดไม่คี่	ถ้ามีในตน	บั้นรอนผ่อนปรน
	ให้พันต้นตาน		

จมีนตราภยัสถุชติการ

(นามเดิม ทองดี ภายหลังเป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช
 แล้วเป็นพระยาเสมอใจราช แล้วเป็นพระยานรฤทธิ
 ราชหัย แล้วเป็นพระยาขรรจรรมจรรยาณุกุลมณฑรี)

๑ ดัฟเพดั่งฆาราทะนิจา   ดัฟเพซั่มมาอะนัตต
(แปลว่า)

ตั้งฆารทงททายไม้เทียง   ขรรมทงตั้งไม้ใช้ตัว
ไม้ใช้คน   ข

เจ้าพระยารัตนบดินทร์

• • •

๑ ขุระไม้ได้เกี้ยวข้องในอาคมะแล้วอย่าได้เอามา
เป็นขุระ ความที่เขาพูดกันอยู่เราไม่รู้ถึงความแล้ว
อย่าได้สอดแนมกถ้าวจาาให้ผิดความ   ข

พระยาโชติกราชเศรษฐี

(นามเต็ม เกียน)

• • •

๑ การ	ดั่งหัวทัวแต่้ม	ทุกคน	รู้่นอ
โค	โทษทุกข์คฺุฆณ	มากน้อย	
ใช้	มีตมกับางคน	เกินขาด	ไปพ้อ
ง่าย	แต่ปากจ้อยจ้อย	เหมาะนั้นนานมี	ข

๑ พระบรมราโชวาทไว้ ในคำ ประกาศนา
 วนกิจที่ควรดำ เนินยกเว้น
 หมั่นประพฤติกิจควรทำ ทางประพฤติ ดีเสีย
 พร้อยอย่างยิ่งเว้น หักกร้ายไทยเบียน ฯ
 อุดมการ

(พระองค์เจ้า)

• • •

๑ ความอดทนไม่ถ่มถ้อย่าง คืออดทนคนคนหมาง
 ไม่รักใคร่ อดดงมบัติคนชาติोजनाใจ อดร้นักมัก
 ได้ความยากเย็น อดบุญวาสนาเพื่อนข้าบาท
 มักหมายมาดก่อกกรรมทำเข็ญ แกดั่งให้ช้องชาติ
 วิบัติเปเน หตอกด้อเด่นต่าง ๆ ทุกอย่างเฮย ฯ
 พระพรหมบริรักษ์

(นามเดิม ถวิต ภายหลังเปเนพระอินทรเทพ แด้ว
 เปนพระยามหาเทพ แด้วเปนพระยาอภัยรณฤทธิ์)

• • •

๑) เวลาเช้าค่ำตั้ง   ความเพียร เทอญพ้อ
 ราชกิจอย่าพาเหียร   อย่าคร้าน
 ไปรู้จึ่งต่อมเรียน   ทราบผิด ชอบนา
 ประมาทมักพลาดค้ำัน   เคารด้วยคิดทง   ฯ
     พระยาอนุชิตชาญไชย
     (นามเดิม พง)

๑) ประพฤติตั้งใตให้ชอบราชการ
     พระยามหามนตรี
 (นามเดิม เวศ ภายหลังเป้นพระยาอภัยรณฤทธิ์)

๑) นาย หนึ่งประเวศต้า้ว   แคนตถ
 ฐ   ชาติภาษาคน   ท้วแคว้น
 จัก   ไคว่แฉวงผล   ความชอบ   ทั่นา
 บ่าว   ทั่ตามนายแม่น   มากน้อยคอยระวัง   ฯ

๑	เจ้า	ทุกข์ไพร่ยากด้วย	กตัญญู	มันนอ
	รู้	พระเดชพระคุณชู	ชบย้อม	
	จัก	มีหมุ่ศักร	เบี่ยนเบียด	ไผ่ทฤ
	ข้า	รักเจ้าคิดถ่อม	รบสู้เต็มแรง	ฯ
๑	รัก	ราชกิจเจ้า	จอมภพ	เต็มฤ
	ษา	รพัดหมั้นปรารภ	กิจนั้น	
	การ	คนที่ประจบ	ตะประโยชน์	นาพ่อ
	ง่าย	แต่ปากจิตรกัน	ก่อให้การเสีย	ฯ
			จมีนไชยาภรณ์	

(นามเดิม ด้าย ภายหลังเป็นพระราชวรินทร์
 แล้วเป็นพระพิรินทรเทพ แล้วเป็นพระยามหามนตรี
 แล้วเป็นพระยาอนุชิตชาญไชย)

. . .

๑	รัก	คนต้องส่งวนคน	กตัญญู	มันนอ
			ชบย้อม	
			เบี่ยนเบียด	ไผ่ทฤ
			รบสู้เต็มแรง	ฯ
			จอมภพ	เต็มฤ
			กิจนั้น	
			ตะประโยชน์	นาพ่อ
			ก่อให้การเสีย	ฯ
			จมีนไชยาภรณ์	

(นามเดิม ยัง ภายหลังเป็นพระยามำรุงราชฐาน)

๑๑ คักรวาทหวานอ่อนนุ่มเห็นเด่น ไม่เหมือนแม่
 พวงมาลาที่หวานหอม กัดกินประเทียบเปรี้ยวบดอง
 พวงพยอม อาจจะนุ่มจิตรไฉนด้วยโฉมงาม
 แม่ด้อตามหยามหยาบไม่ปลาบปลัดมี ดังคูด
 คีมบรเพ็ดค้องเข็ดขม ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบ
 ขอบอารมณ์ ใครฟังดมเหม็นหน้าระอา เฮย ฑะ
 กรมขุนบดินทร์ไพศาลโสภณ

• • •

๑๒ จะรักจะมุ่งหมายสิ่งใด อย่าให้เกินนัก
 จมื่นจงรักษาองค์ชาย
 (นามเดิม กร ภายหลังเป็นพระยาบำเรอภักดิ์)

• • •

๑๓ ปลุกศาลาอาไศรยอยู่ในบ้าน
 แต้นรำคานอึดอึดให้ขัดข้อง

พระยาสุนทรสงคราม

(นามเดิม พัน)

- ๐ รัก ชื่อวางชั่วแฉฉ
การพาด
รัก บุตรหมั้นว่าชาน ชิดใช้
รัก ทพยอยู่ดำหงาน ที่ชอบ ขรรมนา
รัก มิตรพงษาได้ มีนด้วยการตรง ฯ
จมีนจงรักต้องคัชวา

(นามเดิม ดิริ ภายหลังเป็นพระยาอนุรักษ
ราชมนเทียร แล้วเป็นพระยามนุสารดำตรบัญชา)

๐ ขรรมนตาบุคคลเกิดมา ถ้ารักชื่อรักเลี้ยงแล้ว
อย่าประพฤติกความชั่ว ฯ

พระยาไชยยศสมบัติ
(นามเดิม ฉ่า)

- ๑๑ ตั้งใจในการที่ส่งจิต ชื่อตรง ตงฉิน ทำ
 ราชการนตของพระ } ในพระเจ้าอยู่หัว
 เดช)
 คุณ)
 พระยาต้วต้วตีความคิฐ
 (นามเดิม พัก ภายหลังเป็นพระยาโชดิกกราชเศรษฐี)

- ๑๒ จิตเตปรี่ตู่ทเช ตู่คปฏีกังขา
 กาย)
 ความบริตู่ทธิ จี) นั้นเป็นประเดริฐ
 วาจา)
 เจ้าหมื่นศวีตวรักษ์
 (นามเดิม กระจ่าง ภายหลังเป็นพระยาอนุรักษ
 ราชนนเทียร แล้วเป็นพระยามหานิเวศนานุรักษ)

๑ ขำรักเจ้าย่อมได้	ความสุข
บ่าวรักนายนำทุกข์	ห่างได้
ทำเนียบเทียบทำนุก	แบบบุ ราชนา
คำประติษฐคดีได้	อย่ารู้เดื่อมตัญญู ๗
๑ ชนใดทำจิตรได้	เพนกลาง
สุขทุกข์เท่าไรวาง	ถึงได้
มีตาภยศเด่มอปาง	ใดห่อน ไหวณา
ควรจักถ่มมตให้	ชื่อแท้เมธี ๗

หตวงศักตินายเวร

(นามเต็ม จันทร ภายหตังเพนเจ้าหมื่น
ไวยวรนาถ แล้วเพนพระยาศิริดีศย์ดีศย์)

๑ เมื่อใดได้ความสุข   ระวังทุกข์จะประปน
เมื่อใดมาถึงคน   ระวังชั่วอย่ามัวดี ข

จมนวิตไยศักดิ์ดาจร

(นามเต็ม ช็อค ภายหลังเป็นพระยา

ราชวัดถานุติษฐ)

๑ รักตัวกลัวความผิด   จงระวังกิจของพระ
เจ้าอยู่หัว

หตวงสุรยุทโยธาหาญ

(นามเต็ม ต้น)

๑ ประนมบรมาทเจ้า   จอมสยาม
นตองราชกิจการตาม   ต่อไท้
โดยความซื่อภานาม   ตำแหน่ง นานแษ
การยุติธรรมจำให้   หากแคล้วทางสัตว์รงค์ ข

๑	หอดวริยาตรพ้า	ฟุ่มดยาม
	รังตฤษติตวัตติงาม	แงพร้อง
	ตมาชิกประชุมยาม	เย็นตดับ ถ้อยแช
	จำรัตชาติเนกบ้อง	แ่วนแก้วชุนาย ๗
๑	แตดวง รัตนวังวัง	วังษ์
	แตดวง วิตฺตชิตตฺตริ	แม่เหี้ย
	แตดวง มิตรเต็มอช	วิตรร่วม กันแช
	แตดวง ตติบัญญัติเข้า	คาคุ้มแต่นแตดวง ๗

พระวรภันฑ์พิตากร
(นามเดิม ทิม)

• • •

๑	มังคมนตรีบาทเบอง	ยุคด
	ตมเต็จจอมภาวดต	ติดกหัต้า
	จงทรงศุภผล	ยงยั้ง
	ขอพระชนมยนิพ้า	ร่วมเกล้าบาทมุด ๗

๑	เป็นข้าราชการก็ได้	ผ้าชุดดี
	พระเดชพระคุณมี	ปกเกล้า
	ควรภอมกตเวท	ทุกเมื่อ
	นตของพระเดชพระคุณเจ้า	อู่ดำหัดตั้งกตัญญู ฯ
๑	เป็นดั่งขั้วควรเร่งรู้	ธรรมใด มีฎกเสย
	เปนมัทมฤตกาไท	ชเรศเจ้า
	ควรขำนิขำนาญใน	แบบราช กิจนา
	เปนมุ่มวานิชเค้า	คิดค้าควรเวียน ฯ

พระยาเพชรพิไชย

(นามเต็ม จัน)

• • •

- ๑ ความกตัญญูตั้งชื่อแท้ ทางดี
 อักกุศลธรรมมี กอบแก้ว
 คงศิริสวัสดิ์ นาพ้อ
 ประพศิตไต้ตั้งแก้ว ต่างร้อนใจเกษม

พระรัตนโกษา

(นามเดิม แป๊ะ ภายหลังเป็นพระยารัตนสมบัติ)

• • •

- ๑ เพียรสรรพตั้งชอบตามนิไสย อุดาห์ดัก
 สรรพไทยทุกเมื่อ

พระจินตจักรรัตน

(นามเดิม เดช ภายหลังเป็นพระยาศรี
 สรรพภักดี)

• • •

- ๑ กตัญญูรู้จักคุณควรชอบ
 หตวงคิดปัสตรา
 (นามเดิม อิน)

๑) ที่สมญาว่าความเจริญนั้น ถ้าผู้ใดรู้จักตัว
ความเจริญ แต่ประพฤติอยู่เป็นอาจินต์แล้ว ดีหา
ที่สุดมิได้ ๗

หตวงก่าจัตไพรินทร์

(นามเดิม ดิศ ภายหลังเป็นหตวงชนผลพิทักษ์
แล้วเป็นพระอนุชิตพิทักษ์ แล้วเป็นพระยาพิไชย-
รณรงค์สงคราม)

. . .

๑) ท่านผู้ใด ถือความบริสุทธิ์เป็นที่พึ่งแล้ว อาจ
สามารถจะทำการติดต่อไปได้

พระยาสุนทรบุรี

(นามเดิม โต ภายหลังเป็นพระยาทิพย์โกษา)

. . .

๐ ดาวพัดพบ	ดาวพัดปะ	ดาวพัดเห็น
ดาวพัดคู่ช	ดาวพัดส่งบาย	ดาวพัดเด่น
ดาวพัดทุกข์	ดาวพัดโทษ	ดาวพัดเป็น
ดาวพัดเข็ญ	ดาวพัดขัด	ดาวพัดคอย

พระยาไชยสุรินทร์
(นามเดิม เทวะหนึ่ง)

• • •

๐ จะ ประพฤติ สิ่งใดให้มีสติ ตฤกครอง เสีย ก่อน
เมื่อถึงหนควรประพฤติจึงประพฤติ ถ้าถึงทควร
เว้นจึงเว้น ๖

พระยาไชยวิชิต

(นามเดิม สิงโต ภายหลังเป็นพระยาเพชรพิไชย)

• • •

๑ นิทานคฤหาสน์หน้า ในมหา สมุทไทย
 ควรบ่คิดโกรธา เท่าก้อย
 ด้รวรเจริญยอมนำมา แต่พวก ชอบแฮ
 ฝืนนิยมชมก้อย แม่นมั่นเดี่ยวคน ๗

หม่อมเจ้าเจ๊ก

(ในกรมหมื่นมหิศวศิววิภาศ)

• • •

๑ เกิดดับดำหรับด้วย ด้งขาว
 ด้ชวด้วพยาน ด้ชช
 ทุทช้ชฉมด้มด้าน ด้เก็บก้อย
 ชาติชอบเดอนด้ ด้กันด้ก้อยประดับกาย ๗

ทดวงทรงด้รเคช

(นามเคม่อน ด้กายทดงเดอนเปนพระ ด้แด้เดอน
 เปนพระยา)

• • •

๑) หมั่นเรียนมากฐึ๋ มั่นตั้งศัักตัญญู แม่่นตั้ง
ทางเจริญ

ปรีดา

(พระองค์เจ้าปรีดา)

• • •

๑) ใจหนึ่ง รักช้อเซอ สังวนตัว
ใจหนึ่ง ทำอย่างถั่ว กิ่งถ้อย
ใจหนึ่ง ตริเกรงมัว หมองอย่า ทำนา
ใจหนึ่ง แม่่นหิ่งห้อย ย่าเออมสูริยจันทร์ ฯ
เจริญผลพูนสัตว์ดี

• • •

๑) ความกตัญญูกตเวที รู้จักคุณท่านผู้มีคุณ
น่นเป็นความเจริญ

หลวงนครไทยพิเนท

(นามเต็ม ยัม ภายหตั้งเปนพระพิจารณา)

- ๑ ตามอย่างตั้งจิตรหมัน โดยหมาย
 หาชอบบดตาย ต่อเจ้า
 จดจำคำเข้าผาย ผันต์ วัดเขย
 คงตั้งจิตจิตเร้า ต่อผู้คุณ ๗
- ๑ ควรคิดจิตรหมัน นำหวัง
 มีกตัญญูฝัง ฝ่ายจ้าว
 ทุกคืนคำกำดั่ง เร่งสู้ ไทนา
 กิจบพการ้ท้าว เทียบให้ ใจเห็น ๗
- ๑ เราเขาควรรู้อ่าง เขาการ
 ควรคิดจิตรวิจารณ์ จวบได้
 ทรัพย์ดินดั่งเค็มหวาน วุฒิบรบ ชูแฮ
 พลุราย่อมให้ คู่ชกแท้ตามประดงค์ ๗

พระครูณรรักษา
 (นามเดิม กั้น)

๑ การตั้งไตที่ดีควรต้องประเพณีตาม ตำมควร
แก่การแต่เวลาที่ดีโดยชอบธรรม

พระนรนาถ

(นามเดิม เอ็ม ภายหลังเดือนเพนพระยา)

• • •

๑ รักตั้งไตไม่แม่น   อาตมา
ช็อกชนกมารดา   ยิงผู้
ราชกิจจมน้ำอุด่าห   ดัดยชื้อ ดองแะ
จงดำกุกุศรั   จักชื้อด้นองคุณ   ๗

นายต้นของราชบรรหาร

(นามเดิม เต็ก ภายหลังเป็นจมนิจิตรเด่นห์ด้ว
เป็นพระรัตนโกษา ด้วเดือนเพนพระยา)

• • •

๑ ชื้อดัจริต   หักกทชื้อ   รัชชาคความดี

พระยาตมมัตยาชิบาต

(นามเดิม ปาน)

๑ รักตัวกลัวผิด ราชกิจหมั่นประพาศิ ถึงชั่ว
 หลีกหนี การตั้งจำ ๗

พระอรุณพลาภิบาล

(นามเดิม ทัด ภายหลังเป็นพระสุนทรานุกิจ
 ปรีชา)

. . .

๑ ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นการประเสริฐดีกว่า
 อย่างอื่น ถ้ามีในตัวผู้ใด คงจะให้ผลแก่ผู้นั้น
 นายร้อยเอก หม่อมเจ้าปรีดา
 (ในกรมขุนวิเศษบรรพ)

. . .

๑ ความจริงถึงตัณหา ในจิตร พ่อเฮย
 อาจต่อประจามิตร ห่อนท้อ
 ถึงโดยพ่ายความคิด อริตบ ดั่งแสร
 ใจมองร้องโลกอ้อ อมิตรแจ่งคู่ของตน ๗

๑	ที่ ^๑ สุด ^๑ แห่ง ^๑ ตั้ง ^๑ รู ^๑	ม ^๑ ฤ ^๑	
	เว ^๑ น ^๑ ผ ^๑ ห ^๑ ด ^๑ บ ^๑ ตา ^๑ ถ ^๑ ย ^๑	ตั้ง ^๑ น ^๑	
	ห ^๑ ด ^๑ ง ^๑ โ ^๑ ถ ^๑ ก ^๑ ร ^๑ ด ^๑ ย ^๑ อ ^๑ ย ^๑	อ ^๑ ม ^๑ อ ^๑ ระ ^๑	พ ^๑ ้อ ^๑ เ ^๑ ย ^๑
	ค ^๑ ร ^๑ น ^๑ ท ^๑ ร ^๑ า ^๑ บ ^๑ ต ^๑ เ ^๑ ด ^๑ อ ^๑ น ^๑	เ ^๑ ี ^๑ ะ ^๑ อ ^๑ อ ^๑ า ^๑ จ ^๑ ริง ^๑	๗
	(ค ^๑ เ ^๑ ด ^๑)	ว ^๑ ่า ^๑ ร ^๑ ู ^๑ ไม่ ^๑ ท ^๑ ัน ^๑ เว ^๑ ด ^๑ า ^๑)	

ป^๑ฤ^๑ษ^๑ฎ^๑าง^๑ค^๑

• • •

๑	ถ ^๑ ้า ^๑ ร ^๑ ก ^๑ ค ^๑ ว ^๑ ด ^๑ ั ^๑ ว ^๑	ค ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ร ^๑ ก ^๑ ท ^๑ ่า ^๑ น ^๑ ผู้ ^๑ อ ^๑ น ^๑ ด ^๑ ว ^๑ ย ^๑	๗
		พ ^๑ ระ ^๑ ย ^๑ า ^๑ พ ^๑ ิ ^๑ ฒ ^๑ โก ^๑ ษ ^๑ า	
	(น ^๑ า ^๑ ม ^๑ เ ^๑ ด ^๑ ิม ^๑)	ร ^๑ าย ^๑ ห ^๑ ด ^๑ ัง ^๑ เป ^๑ น ^๑ พ ^๑ ระ ^๑ ย ^๑ า ^๑ อ ^๑ ภ ^๑ ย ^๑ พ ^๑ ิ ^๑ ช ^๑)	

๑ คนโตใจมุ่งแท้	จริงจัง	
ดื้อซัดคนหวง	ยอมได้	
คงดมทุกสิ่งตั้ง	หนักแน่น	
สุดทุกเหตุให้	เที่ยงแท้แต่เห็น	๗

หตวงนายสิทธิ์

(นามเดิม ชม แก้วเป็นพระยาพิพิธโกศสุวรรณย์)

• • •

๑ ท่านผู้ใดรักข้อคงจะมีความเจริญ	๗
ขุนสรชาญพลไกร	
(นามเดิม เกอ แก้วเดือนเป็นหตวงแต่เป็นพระ แก้วเป็นพระยาณรงค์วิไชย)	

• • •

๑ เป็นคนควรคิดตั้ง	กตัญญู	
ค่อท่านที่เป็นผู้	บุพพแท้	
อภิวัตน์หมั่นเข็ดข	ชอบสัก การแย	
ศุขทุกขชุกค้อยแก่	ก้อให้คืนหลัง	๗

๑ เป็นทหารการหัดถ้ำ ทำปืน
 หมั้นจำทุกคำค้น ขอดไว้
 เกิดเข็ญอย่าเดินดิน ตังจิตร มั่นพอ
 คอยเผ่าชิตเจ้าไซ้ ชาติเชอชาติรี ๗

นายร้อยเอก นายปุย

(ภายหลังเป็นหลวงอำนาจณรงค์ราษฎร์)

• • •

๑ ชำรึกเจ้าเจ้าย่อม กรุณา ดนขอ
 บ่าวรักนายนายปราช โมทย์ด้วย
 นายรักบ่าวเพราะสง่า มีภักดิ์ แดพอ
 เจ้ารักข้าฤม้วย เพราะใช้ส่มประสงค์ ๗

หลวงอำนาจณรงค์ราษฎร์

(นามเดิมหม่อมมาราชวงษ์ยัน)

• • •

- ๑ กตัญญูควรคิดให้ เป็นนิตย์
 กตเวทิต์คิด คำเช้า
 คนจะส่งเสริมนึก ตึกพิทชื้อ ตัญยไย
 ผลจะส่งเสริมเข้า เขตราชทางเกษม ฯ
- ๑ เปนทหารคงจิตรให้ เปนทหาร
 มอขทัพไค้บทมาตย์ มกุฎไค้
 เขากายต่างปรากการ กัณธิ
 เสดพระเกียรติยศให้ เฟื่องฟ้าตถาวร ฯ
- นายร้อยเอก นายอิน

. . .

- ๑ ทำ กิจคิดอย่างถัน เหลือแรง
 การ หนักผ่อนตะแบง แบ่งบ้าง
 พอ ควรอย่าแข่งแข่ง ฮวดชัยก เขมณา
 ด้ว นิจจิตรอย่ากว้าง บำถันคนฉิน ฯ

๑ ทำกิจการใหญ่่น้อย ไตโต พ่อเฮย
 กระแต่พอจู่ใจ จูรั
 มักใหญ่ใฝ่สูงไป เกินส่วน ประมาณนา
 พดงผดึกคิดถ่มกู่ ยากแท้อย่าถวิล ฯ
 นายร้อยเอก นายพิน
 (ภายหลังเป็นหลวงสรรพวิทยไชย)

๑ ชัมมัญจะเรตฺถุจริตฺติ นระตฺถุจริตฺตํจะเร
 ชัมมะจาร์ตฺถุชฺเชตฺติ อตฺถมิงฺโกเถปะรํหิจะ
 ๑ ชรรวมโตสุจริตแท่ ควรจำ ไว้หนา
 อยาริทุจริตทา ยักเยอง
 ความดีดัยอาจจกนำ สุขเพิ่ม พุนแฮ
 ในชาคินอ๊กเบอง นำโน้นตดสวรรค์ ฯ
 หลวงวิชิตสรสาคร
 (นามเดิม จันทร ภายหลังเถื่อนเป็นพระ)

๑ มัณฺญูตีวรัถกัณ	ห้าตถาน	
ปาณชทินทาน	อังกทง	
กาเมตฺถมิจฉาจาร	อังกมู ด้าแฮ	
อังกเตพยตฺตราตัง	แตงคั้นเม็ญจกัถ	๗
๑ ชัมมนุชยแตตตวณัน	ตองตถาน	
ตถทรพยชทินทาน	เหลถาน	
หญิงโตยู่ในการ	ครองปก เขาแฮ	
อังกนพมต่าถ	หัดกพันคนเดี่ย	๗
๑ การตัมหน้าเหลถักับ	นามะ ไวยเฮย	
จนประมาทเมมาเบ	บั้นบ	
ความชัวอด้่าห้เท	เดี่ยจาก ตนแฮ	
ใครตละได้ตังก	กอมให้ ไถถอบาย	๗

หตวงรำบายประจามีตร

(นามเดิม ตัม ภายหตงเปนพระฤทธิเชระ แถ้ว
ต้องออกจากรำบาคักกั)

๑ มีอำนาจแม่ไม้	ยุติธรรม
ทำกับผู้อื่น	คำด้อย
หย่อนอำนาจไปเห็น	หาช่อง ทำแสร้ง
โทษที่ทำงานน้อย	บาปนั้นคงสนอง ๗
	พระอินทรวิฆเนศ

(นามเต็ม เจริญ ภายหลังเป็นพระยามหามนตรี
แต่ได้เป็นพระยาอภิชาติชาตยยุทธ)

• • •

๑ ราชกิจอย่าคิดท้อ	ถอยหลัง
ทุกข์ยากลำบากหวัง	นึกได้
ความดีประจักษ์	เงาคิด ตามมา
คงเบ็ดเชิดชูให้	หากได้เห็นผล ๗
	หัตถ์ราชชนนารักษ์

(นามเต็มอิม)

• • •

๑ ท้าววิทโธลย์

๗

ยกบริวารกองทัพ

หม่อมราชวงศ์

(ภายหลังเป็นหลวงพรหมภักดี)

• • •

ความกตัญญู & ประการ

ประการ ๑ กตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว

ประการ ๑ กตัญญูต่อพระบรมวงศานุวงศ์

ประการ ๑ กตัญญูต่อวงศ์ตระกูลของตน

ประการ ๑ กตัญญูต่อราษฎร

รวม & อย่างเท่ากัน ถ้ารักษาไว้ ได้เป็น
ความเจริญ

พระยาภิรมย์ภักดี

(นามเดิม เข้ม ภายหลังเป็นพระยาสุรเสนา)

ฤทธิไกร)

๑ รักคิ้วส่งวนท่าน ๗

พระสุพรรณไมตรี

(นามเดิม ทูย์ ภายหลังเดือนแปดเป็นพระยา แล้ว
เปลี่ยนเป็นพระยาราชานุประพันธ์)

• • •

๑ เวียน ไปในท่วงห้อง ส่งสาร
ว่าย ผู้ทุกข์ทรมาณ ดึกดำ
ตาย ค่อยบ่อตะพาน ยากได้ จริตนา
เกิด ก้มแต่หน้า ท่วมต้นขนหวัง ๗

พระอินทรเทพ

(นามเดิม ทับ)

• • •

๑ รักคิ้วเพราะกตัญญิต จึงถือความสุจริตไว้ใหม่หน้า

หลวงทรงศักดิ์

(นามเดิม ทองดี)

ตั้งอยู่ในสัจยสุจริต กตัญญู รู้จักคุณ
ประพฤติดนไว้เป็นกลาง เป็นการดี

ความร้ชอบ ๓ ความดำริ้ชอบ ๓ เจรจา
ชอบ ๓ การงานชอบ ๓ เกรียงเสียงขอควรเป็น
อยู่ชอบ ๓ เพียรพยายามชอบ ๓ ระวังชอบ ๓
จิตรตงมันชอบ ๓ ตับทุกข์ได้

รูประยะวะ เป็นปัจจุบันะกาล

ชาติ มรณะ เป็นอนาคตกาล

เกิดตายคู่กัน

ความจริง ใจมัน ไปนานเห็นจริง

อย่าหัดบตาตาย ให้ถ่มตาตาย ได้ความสุข

พระยาศรัทธรมราช

(นามเดิม หนู หรือ พ้อม ภายหลังเป็น
เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี)

๑ วุฒิ ๖ ประการ อย่างราชศัพท์ อย่างโค
 อสุภราช อย่างกา อย่างไก่ อย่างนกยาง
 อย่างเหยี่ยว ๗

ประพตัตถ์ให้เล่มอไปจึงจะมีความเจริญ

พระยาประสิทธิศุภการ

(นามเต็ม หม่อมราชวงศ์ถนัดม้าย)

• • •

๑ ยุติธรรมประกอบทั้ง สัจจิต
 อักกัตถ์ญจิตร แต่ไท้
 เข้าคำพระคุณคิด อเนกนับ นาพ่อ
 ผลชื้ออจกตั้งให้ ศุขนั้นพตนั้นถึง ๗

พระยาอรรคราชนารทภักดี

(นามเต็ม เนตร)

๑ จะทำการตั้งใจจงประมาณตน ๗

หดวงศ์วงศ์ดิ้นเคเรศ

(นามเดิม ศุข)

• • •

๑	มิตร	จิตรคิดกอบเกื้อ	กุดการ
รัก		ร่วมอารมณ์ปาน	พอกพ้อง
หัก		คิดหักจิตรราน	รายชด ถันนา
รัก		แต่ปากจิตรช้อง	เคียดขี้หึงษา ๗

พระยาอนุรักษราชมณเฑียร

(นามเดิม เผือก ภายหลังเป็นพระยามหา
นิเวศนานุรักษ์)

• • •

๑ เกิด เป็นคนอย่าได้   หมั่นคน
 แก่   ก็แก่อย่าป่น   ช้อนด้วย
 เจ็บ   แด่วเร่งจำจน   ชีพต้อง ดับนา
 ตาย   เมื่อดั่งที่ม้วย   อย่าได้เสียใจ ฯ

จำเขมงต์ตริยาอูฐ

(นามเดิม ประวัตติ ภายหงษ์เพนทดวงพิเทศพิชัย)

• • •

Be you to others kind and true
 as you would have others be to you
 and neither say nor do to them
 what self you would not take again.

พระชดยทโยชินทร์

(นามเดิม เปตติตเตอร์ชิติว ภายหงษ์เพนพระยา)

• • •

- ๑) สิ่งอะไรที่เป็นสิ่งซึ่งว่าดีทั่วไป เห็นว่าสิ่งที่ดี
ชอบเป็นสิ่งดี ๗

หดวงโยชาบวิบาต
(นามเดิม อยู่)

. . .

- ๑) รักคนสงวนท่าน ๗

พระยาศรีวิธรรมราชภักดี
(นายเดิม หนู)

. . .

- ๑) พึงตั้งตนอยู่ในความสุจริตธรรม ประกอบไปด้วย
ด้วยกรุณาเป็นอันมาก หวังประโยชน์แก่สุข
ในตัวเองแต่ท่านผู้อื่น มิได้มีความเบียดเบียนซึ่งกัน

แต่กัน ประกอบกิจสิ่งใดให้ ได้ทั้งประโยชน์คน
แต่ประโยชน์ท่าน ๗

หดวงศ์วิเศษเดชาดุข
(นามเต็ม บุศย์ ภายหลังเป็นพระอมรวิไลย
สรเดช)

• • •

๑) หมั่นระวังราชกิจ ให้ตั้งจิตรดองพระเดช
พระคุณ อย่าคิดฉุนด้วยอื่น ๗
พระสุรินทรามาตย์
(นามเต็ม พดอย)

• • •

๑) แม้จิตคิดจ่านง ความประสงค์การใดใด
ฤงานสิ่งทำได้ คิดทำไปอย่าตะวาง ๗

๑ ต้องเพียรให้สำเร็จ ตามจิตรเจตนาทาง
 เหมือนเมื่อแต่ก่อนปาง คำริเริ่มไว้เดิมที่ ข
 หดวงอำนาจสุรเสนี
 (นามเดิม ถัน ภายหลังเป็นดวงจำนงนิศร)

• • •

๑ สรรพการใด ๆ ที่เป็นนบถต้องถือตลอดชั่ว
 ชีวิต ข
 พระสถลรัถยาธิมาต
 (นามเดิม น้อย)

• • •

๑ เป็นข้าราชการ อย่าเกียจคร้านราชกิจ ตั้ง
 สุจริตทางยุติธรรม ภักคั่นจึ่งจะชอบ ควร
 ประกอบตั้งชื่อสัตย์ จงใฝ่หมั่นศัษ์ทำนให้ ความ
 สุขุมก่อนไว้ แน่แท้ความดี ข
 พระโทรเดชชุกรานุรักษ์
 (นามเดิม ชม)

๑ กตัญญูแก่คนที่เป็นที่ตั้ง   สิ่งดีจึงใจวาจา
 อย่าเบียดเบียน   อย่าพูดมากซากซ้ำคำคนอง   หมั่น
 ตริ่กตรองธรรมพกิจจิตรผูกพัน   จงหักห้ามความ
 โกรธโทษนกาจ   หม่อมิตรญาติทุกชั่วอันช่วย
 ผ่อนผัน   อุดาห์เพียรเรียนวิชาอย่ารอวัน   ฌมับ
 บรรพไโบราณหมั่นอ่านจำ   อย่าองอาจอวดฉลาด
 ชะล่าจิตร   เกรงความผิดเจียมใจไว้ยังคำ   การ
 สิ่งใดที่ไม่ควรอย่าด่วนทำ   ทดงดาพด่าเพ็ดย
 แถ้วเดี่ยวรอย   อย่าจับจ่ายทรัพย์สิ้นหมิ่นประมาท
 เผื่อชิตขาดเก็บไว้แบ่งใช้ค่อย   เห็นท่านมีทรัพย์
 กว่าอย่าใจดอย   อุดาห์ค่อยเพียรเกิดประเสริฐเอย
 หม่อมเจ้าวัชรินทร์

(ในกรมหลวงมณฑิตรไพศาลโสภณ)

๑ ประพฤติความสุจริต ผู้หมั่นทำความเจริญ
 ประพฤติความทุจริต ผู้หมั่นไม่ทำความเจริญ ฯ

นายจำเริญ

(นามเดิม หม่อมราชวงศ์ โนรี ภายหลังเป็น
 หม่อมอนรรททเทวา)

• • •

๑ จงถือความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ฯ

พระสุริยภักดี

(นามเดิม อุ่ม)

• • •

วันชัย คุ เต อิศ โวธ คุว คุโมโรโวธ
 ดร. แพรงกดิน

๑ วันหนึ่งพบได้ ทำการ เสร็จแะ
 คุณค่าเลิศไพศาล ยิ่งแล้ว
 กว่าวันพรั่งส่งอวาร เวียนเปรียบ เทอญพ้อ
 พรั่งจะดับฤแคว้ว คาคได้ไฉนหนอ ฯ
 หลวงวราชายสาธก

(นามเดิม ดาคอธคา)

• • •

๑ รัก ดัศยส์จุวิตตั้ง กตัญญู
 ษา ระวังพิณิจุ เด็ดได้
 ความ ชอบประกอบฐ เษคยศ
 ดี ที่ผลส่งให้ หากรู้หนหลัง ฯ

รักตัว กตัญญิต ให้คิด เห็นผล
จมน้ำมพิพิมาน

(นามเดิม ต้น ภายหลังเป็นพระศักตภาภิตะวร
ฤทธิ แล้วเลื่อนเป็นพระยา)

. . .

๑๐ จิตรเขี้ยวจิตรเขลา หดงนอนในกายหน้า ข
หดวงพิพิชภักดี
(นามเดิม โหมค)

. . .

๑๑ เป็นข้าราชการ ให้ตั้งใจทำราชการฉลอง
พระเดชพระคุณโดยซื่อสัตย์สุจริต ถึงจะมีตาบด
ยศก็คงถาวรเจริญนานยิ่ง ๆ ขึ้นไปเป็นแท้ ตดอด
บุตรหลานด้วยผลที่ซื่อสัตย์สุจริตหมั่นอยู่ในสันดาน
หดวงไกรกรวีชา
(นามเดิม เทียง)

. . .

๑ บุคคลที่มีความกตัญญู ก็ชื่อว่าเป็นผู้ประ
 เจริญยิ่ง รักษาดีดียวกตเวไม่เท้าง เหมือน
 ก้านกิ่งมิ่งไม้ ได้พัวพร้อม มักเป็นที่สรรเสริญ
 เจริญนาม ย่อมปรากฏงดงามด้วยความหอม
 นอกจากดมกลิ่นมาว่าดีหอม มีแต่หอมมัวหอมของ
 ไม้ฝั่งง เอย ๖

นายจ้ายง

(นามเดิม สอน ภายหลังเป็นจมนางภักดีองค์
 แด้วต้องออกจากบ้านดาศักดิ์)

• • •

๑ พิศพรรณพังก่อเกอ การทำ
 อย่าหยามประจงจำ จดไว้
 ทรงคิดจิตรจรงดำ เห็นยักนึก นะพ่อ
 เร่งตรีเร่งศรีกัไซ้ ชอบแท้จึงทำ ๖

๑ จะเริ่มรื้อร่าง	เกศสถาน
จงดำริห์ตรีตรองการ	จิตรแผ้ว
ถ้าผิดคิดจนตาน	แหดกตเขียด
รื้อรื้อทำไมแล้ว	แต่ห้วงเต็มสูญ ฯ
๑ รก้าชอกโฮ้	ฮาทวา
พดงจิตรนิคภรรยา	ยากแท้
คิดแคบแทบมรณา	นิรชีพ
โหยร่ำคร่ำครวญแม่	มอดม้วยจิ่งหาย ฯ
๑ นานานรชาติเซอ	บั้นจิตย
จงจำคำส่าสิด	ที่อ้าง
เร่งระมัดบัญญ์คคิด	ตั้งเด็ก
ตั้งจิตรมั่นอย่าร้าง	รักไว้จิ่งหวัง ฯ

หม่อมตำรงรามฤทธิ

(นามเดิม หม่อมราชวงศ์ฉาย)

• • •

๑ ทิวหลายท่าตองคิด   ควรชนิดใดค้ำดา
 โดยสิงหาเตียงช้พิตร   เพศสุจริตชอบธรรมทาง
 ที่อย่างพานิชแยบ   ยุดแบบตามคู้เค้า
 ไม้เทียมไท้ทรงชบเกล้า   กระทบ่อมซ้ำดองบาท
 มัถม   ๗

นันทวัน

(พระองค์เจ้า)

• • •

๑ คนคู้เห็นช้า   คนชิวเห็นเร็ว   ๗

โต

(พระองค์เจ้า)

• • •

- ๑) ดำเขตีสุทฺถุจจวริตี   ตั้พะชนันคูนเมวอิระ
 ตั้พะตัมบักติโยจาบี   อะโถตตั้พะ วิบัตติโย
- ๑) ประพฤติกายถถ่าวถ้อย   ทังใจ ตั้เอย
 ของดำตักว्हมคใน   โลกนี้
 ทำตัมบัตติโถโก   ยะโลก อุตฺรนา
 ให้เดรัจได้คังขี้   เซ็ดแต้วเอตสรพพ์ ๗
- ๑) หนึ่งประพฤติขั้วพร้อม   ไตรทวาร
 ให้พิบติศฤงฆาร   ยศได้
 อักตัมบักนิรวาณ   เฟงเดื่อม
 ทุกตั้งประสงคไว้   คตาศแคต้วโถถหวัง
- ๑) นามพระยาราชสร้อย   พงษา นุรักษัธ
 คิตรจิตฺรจนา   ทัวพร้อม
 คราณตองเบ็ดตภา   วชิร ญาณนอ
 ในวิศาฯฤกษ์น้อม   ติกถถ้ายภิตติคตัมย
- พระยาราชพงษานุรักษ
 (นามเต็ม ชม)

- ๑ ให้ทุกชั้กับท่าน   ทุกชั้นพลังตั้
พระพรหมสุรินทร
(นาม เต็ม โป้ะ)

• • •

- ๑ ยามทุกชั้ จิตรย้าเค้ร้า
จะพาให้ทุกชั้ทวี่สองเท้า
หลวงบริรักษ์จตุรงค์
(นาม เต็ม พุ่ม ภายทงัดเดือนเป่นพระ
แก้วเป่นพระยา)

๑ ไม่ดี ประโยชน์ไร กับคน
 ทำง่าย หลายพันชน ชั่วช้า
 ฝ่ายดี ที่มีผล พนด่อดี
 ทำยาก อย่างยิ่งถ้า เล็ดกร้อยจะมี
 นายราชบัณฑิตภักดี

(นามเต็ม เชฐ ภายหลังเป็นหลวงศักดิ์นายเวร
 แล้วเป็นพระยาพิพิธโกศสุวรรณย์)

. . .

๑ จักแดงแจ่มจตุเภทณเหตุชคตีสถาน
 โดยพุทธบรรหาร ประกาศ
 ๑ คือคิดดวงยุติธรรมแด่นพิรุชพาด
 ด้วยเห็นกะหมัญชาติ แด่มิตร
 ๑ หนึ่งตะเมิตด้วยมะนะโกรชพิโรชนรแต่คิด
 ให้พ่ายเพราะพานผิต ประมุข

๑) หนังสือแต่งเพลงยุกติธรรมเพราะขยับระจะภูต
ไทยเวรแต่เดื่อมตัญ ประโยชน์

๑) หนังสือพาดคด้วยมุหิครแต่กิดชวณะโคต
ถ่มหลงก่กอบโทษ ทวี

๑) ครอบตีถักษณแพตงระแวงวิรุหมี่
มาในพระมาพิ พระสอน

พระยาศรีสุนทรโวหาร

(นามเดิม น้อย)

. . .

๑) ความเกิดแก่ตาย เป็นของจริงแท้
ผู้มีศแต่ไรยศ เพราะกุดะตากุศตอุปถัมภก
ผู้ตะเว้น โถทะ โทษะ โมทะ เป็นเครื่องเย็นใจ
อย่างยิ่ง ฯ

พระยาจำแค้นบตี

(นามเดิม ชา ภายหลังเป็นพระยาพฤตมาธิบตี)

๑ คิดเสียเสียก่อน ^{สิ่ง} จึงคิดได้ ถ้าไม่เสียแล้วคง
ได้เป็นแท้

จำ โชนเชตประทีปใน

(นามเดิม ปัทม ภายหลังเป็นนายเสด็จยรรักษา
แล้วเป็นจมนักรักษาองค์)

• • •

๑ ความสุจริตเป็นดี

พระยาเจริญราชไมตรี

(นามเดิม ชื่น)

• • •

๑ ^{สิ่ง} ที่เป็นการชั่ว ^{สิ่ง} ไม่ควรประพฤติ ควรประพฤติ
การที่ดี ^{สิ่ง} จึงจะมีผล

จมนรชนาคา

(นามเดิม เต็ม)

๑ ความกล้าในความตรงคงเป็นผล ความเรียน
 ที่รอบรู้คงชูตน ความทนในที่ชอบคง คอบคุณ
 ความกล้าในบาปไม่หยาบหยาม เป็นการงามจน
 เจอได้เกินหนุน ความเมตตาปราณีเป็นที่บุญ คิด
 แต่คุณท้าวหน้าไม่ว่าใคร ความตั้งเคราะห์เจาะจง
 เป็นฝั่งฝ้า ถึงชั่วชั่วหน้าเวทนาโทษ การโทษ
 การชรรวมกรรมใดใด แล้วแต่ใจมุ่งชาวกล่าว
 ว่าธรรม ๗

หม่อมเจ้าประวิษ

(ในกรมขุนราชสีหวิกรม)

• •

๑ รักศักดิ์กว่าอย่างอื่น

หลวงอินทรโกษา

(นามเดิม เดื่อย)

๑) ควรร้อนให้ร้อน ควรเย็นให้เย็น ควรชุ่มให้
 ชุ่ม ไม่ควรร้อนอย่าให้ร้อน ไม่ควรเย็นอย่าให้
 เย็น ไม่ควรชุ่มอย่าให้ชุ่ม ควรร้อนอย่าให้เย็น
 อย่าให้ชุ่ม ควรเย็น อย่าให้ ร้อนอย่าให้ ชุ่ม
 ควรชุ่มอย่าให้ ร้อนอย่าให้ เย็น มิฉะนั้นจะเย็น
 จะชุ่ม ร้อนเย็นชุ่มให้ เป็นคุณเป็นประโยชน์
 คนประโยชน์ท่าน แม้เป็นประโยชน์ตนแต่ได้ประโยชน์
 ท่าน แต่ไม่เป็นประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน
 ก็อย่าพึงทำให้ร้อนให้เย็น ความสามัคคี^{๕๕}
 โลกย์ทั้งธรรม ฯ

เจ้าพระยาพดเทพ

(นามเดิมพุ่ม ภายหลังเป็นเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์)

๑ รัก หัวเดชะจะได้ ปกครอง เกษนา
 เจ้า เกษมศุขสมบัติ จิตรแย้ม
 ของ ซึ่งตั้งต้นของดวง หาเปรียบ ยากฤ
 เรา จึงมีจิตรแท้ นอบน้อมกายถวาย ฯ
 นายเดห์ฮ้อว

๑ ข้าบาทริราชเจ้า จอมสยาม
 เกรเดชะรองชันทาม ทင့်
 คัดจัดคัดจัดความ ดังเขป
 ปวงปราชเห็นขาดพดง พดาดแก้วเชิญเด็มิ ฯ
 ๑ วิชากวรักรู้ เรือนจำ
 ขยำหมิ่นว่าบุญกรรม ก้อนน้อย
 คุปตวอกคามคินท่า รั้งอยู่
 หนึ่งคิงนำตาดย้อย แรกน้อยนานเต็ม ฯ
 นายรองชันท

๑ ให้มีความ สุกจริต ทั้งกายทั้ง วาจาใจ จึงจะงาม
เจริญดี ๒

พระยาสุรินทรภาไชย

(นามเดิม เทศ ภายหลังเป็นเจ้าพระยา
สุรพันธ์พิสุทธิ์)

๑ ราช กิจพิณิจแจ่ง จัดทำ
การ ประกอบที่ขอบจำ จิตรไว้
มี สัตย์ซื่อจักดำ เร็วประโยชน์ คนฮา
มา เตือกแต่ควรรใช้ ชั่วทั้งตั้งดวง ๒

๑ อุ เบกชาติติตั้ง สุกจริต ธรรมเฮย
ง่าห หมันราชกิจ กอบเกอ
ครัก การที่ขอบผิด เห็นเหตุ ชัดฮา
ตรอง คัดคัดต่อเชื้อ เช่นอ้างทางเจริญ

พระศรีเสนา

(นามเดิม วัน ภายหลังเป็นพระยาราชเสนา)

๑ ทำ การทุกสิ่งด้วย สุจริต
 คดี ตอดตทางราชกิจ แก่ใก้
 คง ด้บประสงคคีติธิ ใจนึก นาท้อ
 คดี อาจมคงผลให้ ศุขนั้นพด้นถึง ๗
 ๑ ทำ แต่ทุจริตร้อน รัคาน
 ชั่ว ชอบประกอบพาด แผกพ้อง
 คง จักรับแต่การ กดก้อ เหตุเฮย
 ชั่ว อาจชกคัวต้อง ตกเคี้ยเดี้ยตน
 พระภรมย์ราชา

(นามเดิม จำย ภายหลังเป้นพระยาวิเศษภญาไชย
 ทูตตามวช)

. . .

คนของคนเป็นที่พึ่งแก่ตน

- ๑ อย่าทำคนโหดเหี้ยม   หักหาญ
 คนอย่ากล่าวคำขาน   ขับรู้
 ตั้งจิตรแค่ประมาณ   มักชอบ คนแสร้ง
 คนรักคนสงวนผู้   เพื่อนให้เหมือนคน ข
 พระวิจารณ์เอาดู
 (นามเดิม ส่วน ภายหลังเป็นพระยาตำเก็งรัตนภพ)

. . .

- ๑ โลกย์อันผู้นำไปเสมอ   ไม่ยั่งยืน
 โลกย์ไม่มีผู้ต่อต้าน   ไม่เป็นใหญ่แก่ตน
 โลกย์ใช้ของของคน   จะต้องมละสิ่งทั้งปวงไป
 โลกย์พร้อมอยู่เสมอ   ไม่อิมไม่เต็ม เป็นทาสค้นหา
 นฤบาทมุขมาตย์

. . .

๑	ปางใดสุจริตจรรยาเรื่อง อนกอนันต์เนื่อง	นิกรชนประเทือง ณไตรยทวาร
๑	คือสมัยมงคลพิศาสดาร อันมหោพาร	บรมมหุติวาร นฤราชิน
๑	เพราะสุจริตที่สมาจิน เป็นประทักษิณ	จรตประติทิน ณสบบสมัย
๑	เดกเดือนผู้ประพฤตินิราไกล สถิตย์เสถียรใน	ทวพิศม์พิไสย กุศลเสมอ
๑	อาจทรงผู้ทรงประเทืองเธอ ทุกชั้นนฤนำเธอ	ดูบรมสุขเด็นอ ฤบีทา

พระมดงคู่ดกกฤตย์

(นามเดิม หม่อมราชวงศ์หนู ภายหลังเป็น
พระยาอิศรพันธุ์โสภณ)

• • •

- ๑ ห้ามเพดิงไว้อ๋ยาให้ มีควัน
 ห้ามสุริยแสงจันทร์ ต้องไชร์
 ห้ามอายคนหัน คั้นเต่า
 ห้ามตั้งน้ไว้ได้ จึงห้ามนินทา ข

ขุนนครเขตรเกษมศรี

(นามเดิม พดอย ภายหลังเปนนหวดวงนฤบาท
 บำรุงรัฐ)

• • •

- ๑ ให้มีความกระตัญญูต่อท่านผู้มีพระเดชพระคุณ
 แห่งคน

ขุนนิพัทธ์ราชกิจ

(นามเดิม ถึก ภายหลังเปนนพระนิเวศวิสุทธ)

• • •

- ๑ ความจริงเปนนทพวงแห่งตัวได้

ขุนนราธิบาล

(นามเดิม แก้ว)

๑ สิ่งที่เป็นศุขกายศุขใจแก่เรา   สิ่งที่เป็นทุกข์
 กายทุกข์ใจแก่เรา   ควรจำไว้จัดไว้เป็นเครื่อง
 รวุกของเรา   ข

๑ หมั่นดูหมั่นฟังสิ่งที่เป็นศุขกายศุขใจ ของผู้เกิด
 ก่อน   หมั่นดูหมั่นฟังสิ่งที่เป็นทุกข์กายทุกข์ ใจ
 ของผู้เกิดก่อน   ถ้าจัดไว้เป็นเครื่องรวุกของเรา ข
 ทศนา

(ในกรมหลวงวรศักดิ์ทาศาสตร์)

. . .

๑ การสุจริตแต่การปรองดอง   เปนประโยชน์
 แก่ราชการ   แต่เปนประโยชน์แก่ตนได้ทุกสิ่งทุก
 อย่าง   ข

พระยานวิมลราชเดณี

(นามเดิม บั้น ภายหลังเป็นพระยาเทพประสม)

. . .

๑	เสนอนำความคิดนี้	คำนวณ
	กำหนดการโดยม้วย	มาก
	สรุปในที่คงควร	คุณยิ่ง ยากฤ
	จบอยู่เพียงจริง	หนึ่งแล้วแต่เห็น ฯ
๑	จริงวจจรทง	จริงกาย
	ไม่คลาศจากจริงหมาย	จบม้วย
	จริงมันมีฉันตาย	กตักถอก ไปเลย
	ตวงโดย โลกุตรด้วย	แต่ตวงลงจริง ฯ

นายเสนองานประกาศ

(นามเดิม หุ่น ภายหลังเป็นจมีนราชานุบาท
 แล้วเป็นพระพรหมบริรักษ์ แล้วเป็นพระอินทรเทพ
 แล้วเป็นพระยามหามนตรี)

. . .

- ๑ รัก ยศศวงตเวณ ทางพาด
 รัก ทรพัยบยงการ ง่ายชื้อ
 รัก เมียหมั่นตมาน จิตรมิ่ง เต็มอนา
 รัก บุตรอย่าค่อนชื้อ ตั้งร้ายไผเขา ข
- พระมนตร์พจนกิจ

(นามเต็ม เทว่า ภายหลังออกจากบันตาศักดิ์)

• • •

- ชื้อ กิริยาอันเรียบร้อย
 ตี ใจคิดอะไรอันแน่นอน
 ตื่น พุดอะไรให้มคนเชื่อ

หอดวงตำทรรชายุกค์

(นามเต็ม เณิ่ง)

• • •

- ๑) เร็ว มากมักชกให้ เด็ยก็จ
 ช้า นกย้อมนำผิด ทุกถ้ำ
 พา เด็ยซึ่งชระคิด ทุกตั้ง แดพ่อ
 เด็ย ที่เร็วเกินช้า ปรายสันตวรเด็ยญ ข
 จมนไชยภาษา

(นามเดิม ไชติ ภายหลังเป็นพระสุนทรเทวภักดี)

. . .

- ๑) ข้าราชการ ให้ทำ ราชการ โดยชื่อ ศักดิ์ สุจริต
 กตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีราช
 การสิ่งใดไม่รู้ ให้ไปปรึกษาท่านผู้รู้ ถ้าทำตาม
 ศติบัญญัติของตัวคงจะเป็นการยืนยาว แดเจริญ
 ต่อไป

พระราชพินิจจัย

(นามเดิม โสฬส)

. . .

- ๑ เพียรมากหากจักได้ ความดี
ตามคติโบราณมี ก่อตัวได้
ตรองตรึกสิ่งใดดี หากเพิ่ม พุณฺเษย
อย่าหมิ่นแก่การไซ้ ชักให้เสียการ ฯ
- ๑ ความเพียรที่ก่อตัวอย่าง ออกตั้ง
แม้มีผู้จ้อง ห่อนได้
ก่อตัวถ้อยแต่พอฟัง ควรชอบ
ทำสิ่งใดนึกได้ อย่าได้ล้มเลย ฯ

นายแย้ม

(เป็นหลวงกำจัตไพริน แล้วเป็นพระรักษ์เสนา)

• • •

- ๑ ตัวของตัวเป็นที่พึ่งแก่ตัว ตัวที่หลุดภาพเป็น
ที่พึ่งแก่ตัวไม่ได้

พระยาอิศรานุกาฬ

(นามเดิม เขียม)

• • •

๑ ความเพียรเป็นที่ตั้ง   คนเต็ม ประเสริฐแช่
 ฝนทั้งดงเป็นเข็ม   เด็กได้
 ถึงยากค้อยและเต็ม   ที่ละ น้อยนา
 พระยอมสรวงเสริญไว้   ว่าผู้เพียร   ๗
 กาญจนโกภาศรัสมิ์
 (กรมหมื่นชาญไชยบวรยศ)

๑ เป็นคนคิดเช่นเข็ช   เกิดอเค็ม
 ควรประคองคุณเต็ม   ที่ไว้
 อย่าให้ถล่มถลายเต็ม   ตามจืด เดี่ยวเฮย
 แม้นรักษาไว้ได้   ชั่วร้ายเร็วถึง   ๗
 พระยาศิริไธสงวรยศ
 (นามเดิม นุช)

- ๑) ทำมาหาทรัพย์ได้ง่าย ชีพคน
 กินแต่พอเทียมชน เท่านั้น
 สิ่งใดไม่หาผล ประโยชน์มาก เกินนား
 คิดที่เป็นส่วนต้น เสร็จได้โดยเร็ว ฯ
- ๒) ทำมาหาเลี้ยงชีพ จงเร่งรีบอย่าอ่อนด้าย
 หากกินพอสบาย ไม่ชวนชวายเป็นเหตุเกิน
 เทียมชนชาวบ้านกิน บาบบ่ยินปราชสรวรเสริญ
 สิ่งใดบได้พอดี หดงที่ผิดเสียกิจการ ฯ
- หม่อมราชวงศ์ธนิต

(เป็นหลวงนวกิจโกศล)

- ๑) รัก ศุขหาศุขด้วย มนะ
 ษา มารดเพียรตามพระ พร้าไฉ
 ทุก เมื่อเพื่อปลงอะ ศุกร่าง แดพ่อ
 วัน ะวัยพันให้ แจ่มแจ้งอนัตตา ฯ

นายพิจารณ์ธรรมพิจ

๑๑ เกิดเปนนมนุษย์ ต้องรักษาความสุจริตได้ตั้ง
เป็นการดี

พระสุจริตวินิจฉัย

(นามเดิม ฤกษ์ ภายหลังเป็นพระยาธรรม
สารวิทย์)

๑๒ รักทำนทำนรักตอบ มีความรักชอบพันความผิด
อย่ามีจิตระคิดอิจฉา

พระยาโยธาเขื่อนขันธุ์

(นามเดิม ไท)

๑๓ กะตัญญูกะตะเวท

พระยาวิสูตรโกษา

(นามเดิม ฮั่น)

๑ กตัญญู สุจริต ๗

พระบวรราชบุรีรักษ์
(นามเดิม ค้าง)

• • •

๑ ทำกิจของคนแต่พอกำลัง ๗

พระพิเศษสงคราม
(นามเดิม โป)

๑	สรรพสัตว์สรรพสิ่งล้วน	อนิจจัง
	ควรเมื่อไม่ควรหวัง	สวาคโว
	ยิ่งคิดยิ่งเห็นจริง	มันเมื่อย
	ควรตถะตะให้	ห่างพันโยผอง ฯ
๑	งามใดไม่เปรียบด้วย	งามมนุษย์
	มนุษย์งามบริสุทธิ	ลักษณะพร้อม
	คือศักดิ์ศรีคุณงาม	ฉิรอม รั้นอ
	อีกข้อสุจริตน้อม	นมไท้ ธิราชเต็มอ ฯ
		จำห้าวยุทธการ

(นามเดิม พร ภายหลังเป็นพระยาอุทัยมนตรี
แล้วเป็นพระยาสุรบดินทร์)

๑๐ ตง ให้มีความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญูต่อพระเจ้า
อยู่หัว

ห้าว ให้มีความกตัญญูต่อบิดามารดา

หึ่ง ให้มีความสุจริตยุติธรรมต่อมิตร ๗
พระบริบริรณโกษากร

(นามเดิม ติบุนฮวด ภายหลังตั้งเป็นพระยา
แก้วเป็นพระยาโชด็กราชเศรษฐี)

๑๑ คนดีมีจิตตรง ใจจง

สติมั่นบ่อนพวง ต่างไว้

เดชกุศลส่ง คู่คู่ข ดวรรยา

ของอนาคตได้ ฟากฟ้านฤพาน ๗

หตวงชดภุมพานิช

(นามเดิม โฮจิวิ ภายหลังเป็นพระภักดีภักทรากร
แก้วตั้งเป็นพระยา)

๑ ความดีเป็นที่ต้อง	รักษา
พระราชกิจบัญชา	ท่านให้
จงเกรงราชอาณา	อย่าชก หาญเขย
ดับทุกข์ร้อนชั่วได้	เที่ยงแท้กตัญญู ฯ

พระประมอญประมาณพล
(นามเดิม ชัน)

๐ กุศฺลันตํ ตํ วณฺสํ วณฺสํ กุศฺลํ จนตํ ใดไมํ คุระหนัก
 ฐักจณ ญญานํ หนตํ หนตํ ฝายญญาน ไซ
 เจ็บจะมีมาพาหายไซ หาอะไรกับผู้รักไม่พักหา
 มาให้ ไซเกิดอันก่คนไปมา จริงเหมือนว่า
 แบบบูรณเปนการจริง บุญไม่มีที่วาเนาบุญ
 ดั่งอุคหนุ่นเต็มหายคตายทุกสิ่ง วิงเวียนโรค
 โศกไม่วายคตายประวิง ที่รักยิ่งหน่ายหนีจาก
 ที่เขย ๗

พระศรีกาฬมุต

(นามเดิม เปตียน ภายหลังเปนพระยานราหุกิจ
 มนตรี)

- ๑ ข้ำ กิจคิดแน่แล้ว ควรทำ
 ข้ำ พุดห่อนพูดตพดำ ผิดใช้
 เร็ว ตรึกนึกความงำ จริงเท็จ
 เร็ว ดัดดักดีให้ ออกเเนอความตรง ฯ
- ๑ คิดดีการช้วนน มีเด่มอ
 จงอย่าทำจิตรเผดอ ปด้อยดัม
 จักแฉวงแห่งชาวเกดอ ควรด้อม
 เกดอชอบดีจักพัน เหดร้ายคตายเบา ฯ
 จมนรชานบาด
- (นามเดิม เมีย ภายหลังเป็นพระอภัยมณี)

๑	มีเดือนดวงดับแล้ว	ห่อนมา
	วันที่เปิดองเวตา	บั้ง
	เร่งคิดแสวงหา	กุศตศุข เทอญพ้อ
	เครื่องรงบัจฉิรตัง	ดีใจกันเผดอ ๖
๑	จะทำราชกิจให้	จอมปราณ
	อย่ามาดอย่าหมายการ	นี่โน้น
	ผิดแล้วอย่าพาน	พาผิด
	โถงหนักมหักไซ้	ขาดค้ำทุนเต็ม ๖
๑	รักประยูรญาติแต่	รักตัว เราญา
	รักสัตว์รักชอกสัตว์	ชีวิตต้อง
	ละด้วยละยศมัว	เมาสนุก ด่านานา
	ความพิบัติขัดข้อง	ชุ่นแค้นเคืองใจ ๖

๑ ความรู้เป็นรูปแก้ว นรชน
 อาจะคิดตามตน ทิวค้ำว
 เป็น โภคะศุภผล วิเศษ
 อภัยศอภัยศกิตทำว ขิราชให้บ้านตุ๋ ข

หลวงรามรักษา
 (นามเดิม ถม ภายหตั้งเปนพระอภิรักษ์ราช
 อุทยาน)

๑ ราช กิจแม่ได้กนชัย กัด
 การ ผิดแต่ชอบมี ทิวค้ำว
 หมัน วิจิตรชอบต่วนทิว ไตรตรวจ ก่อนพ่อ
 ครอบ ตรึกนึกก้อย่าควาน ชอบแต่จึงทำ ข

จมีนราชามาตย์
 (นามเดิม จุ้ย ภายหตั้งเปนพระยางำเมือง)

๑๑ หน้ันทำคงได้ ๗

พระยาอุมิการบตี

(นามเดิม หม่อมราชวงศ์คดี ภายหลังเป็นเจ้า
พระยาวิษิตวงษ์อุมิไกร)

๑๒ ตุงวิตกตัญญู ๗

พระยาราชานุประคิษฐ์

(นามเดิม นาค)

๑๓ เป็นข้าพระบาทมุติกาย่าพด้อย อดองแต่

การเรียบร้อยจริงแต่จ้งทุต ๗

พระยาภักดีภูบาล

(นามเดิม แรก ภายหลังเป็นพระยาอัญญา
เรืองเดช)

๑๑ ขยำเก๋ยจกึจกึงเกิดรชการ ขยำคบพาด ๆ
จะพาไปหาซัว ๖

พระยามวิรัชราชา

(นามเดิม โมรา ภายหลังเป็นพระยาเพชรรัตน์)

. . .

๑๑ รักรางานรอมพร้อม	เร็วพลัน
ทำกิจคิดผ่นผัน	ภาพพน
จักเด็ร้จดังตวรพตวรพ	ตมคู้ช ประตงคู้ฤ
ได้คจโดยชนชน	เฉกแทชอบชรรม ๖
๑๑ ผักฝ้ายขยำหน้ายัด	หัดกเชื่อน เฉยแ
ฝ้ายฝากขยำมากเมื่อน	บิตเบ
ราชกิจขยำต้มเดือน	เดินเตอ
การต๋วนขยำไอ้เอ	ชอดองถึงตาม ๖
	เฉลิมตักษณวงษ์

(กรมหมื่นวรวิวัฒน์สุภากร)

. . .

- ๑ ทำการใดควรไว้ ครอบการ
 ขยำแบกเกินกำลังหาญ คุ้มได้
 แม้เกินกว่าแรงนาน หนาแน่น ฉดายแผ่
 เดกต์จของช่วงไว้ เพียบแท้คงจม ๗
- ๑ พึงคิดคุณท่านผู้ บรรพชน
 ชักพระจอมภูมิอด ดั้นหัตถ์
 ควรเคารพโดยกมล มุ่งค้ำ คุณแผ่
 ชื่อจักรูเชิดธา เดกกนฉัตรเฉลิม ๗
- ๑ คบมิตรชิดชอบให้ พึงพิจารณา
 ใฝ่ว่ามีตรรกญาคิดส์มาน ด้มค้เชื้อ
 ควรรักมิตรสนิทนาน เนาชัว ชีพแผ่
 พึงกอบกิจนุกตเกื้อ เกียวพร้อมเพรียงด้มร ๗
- พระอัมมวงศคทศรัทษา
 (นามเดิม คอซิมบี ภายหลังเป็นพระยารัชฎา
 นุประดิษฐ์)

๑ กตัญญูประโยชน์ทั้ง โลกธรรม
 สุจริตประกอบก่า กับแพรว
 เมตตาแผ่ฝนมา บัดโทษ เทียวพ่อ
 ดำดั่งประเสริฐด้อมแล้ว เด็ดแท้ทุกประการ ฯ
 หดวงบรพการอัครกคี่
 (นามเดิม สุค ภายหตั้งเปนพระภิมรยราชา)

. . .

๑ ถ้าประมาทมักพลาดพลั้ง พดณผิด
 ถึงไม่มากก็นิด แน่แท้
 จงระวังอย่างออกฤษฐ์ เทอญพ่อ
 จึงจะเป็นที่แก่ จิตรเพื่อชวงเพ็ชฌ ฯ
 หม่อมเจ้าสวาศ
 (ในกรมหลวงวงษาธิราชสนิท)

. . .

All men are equal; it is not
birth, but virtue, that makes
difference.

Voltaire.

๑ อาจารย์ฝรั่งเสด็จหนึ่งอ้าง วอดแด
 ครอบงำภักดีศกระแต่ ท่านช
 ห่อนใช้ตระกวดแด มนุษย์คำ ดั่งนา
 ความซวแดคน นนให้ ผิดกัน ข

นายเปดงหมอกฎหมายอังกฤษ

(ภายหลังเป็นขุนทดวงพระไกรดี แล้วเลื่อนเป็น
 ขุนทดวงพระยา)

. . .

๑) ตัวของตัวเองต้องเป็นที่พึ่งแก่ตัว บัญญาปัญญาที่
ช่วย ที่บวดยกภัย ที่หน่ายกภัย

๑) บัญญาไม่มา ปัญญาที่ไม่ช่วย ที่บวดยกภัย
ที่รักก่หนาย ๗

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ศรีขำรง

• • •

- ๑ หอกคมแล้วไม่พักต้องดับ หนามแหลมไม่
ต้องเสียมสักฉับ คนที่ฉลาดแล้วปล่อยไปได้
อย่าพึงกลัวเสียเปรียบใคร ๗
- ๑ ความสุขนั้นย่อมอยู่ใน ความมุ่งหมาย
ก่อนจึงได้ ฟองใก้มากอย่าเก็บประทุก กระจ-
จาดเดี่ยวถ้าแตกเป็นทุกซ์ ๗
- ๑ ใครไม่มุ่งหมายเสียก่อนแล้ว ความสุขนั้น
ต้องคลาศแคล้ว เด็กนักรบก็ต้องลำบาก ควร
จะกินอิ่มเพียงพอปาก ๗

หลวงจ่านองนิเวศกิจ

(นามเดิม ชาตธรรมเช)

• • •

- ๑ ภัคดีต่อเจ้าโดยสุจริต ๗
หลวงเทพภักดียกรบตรี เมืองพัทลุง
(นามเดิม นันท์)

• • •

- ๑ รัก ดัศย์สุจริตให้ รวง พาดนา
 รัก ราชการหวง รอมรู้
 รัก คนสติยัง ความปมาท
 รัก สิ่งใดไปสู้ หนึ่งผู้รักกรรม ข
 พระอุทัยเทพชน
 (นามเดิม เด็ก)

- ๑ ตั้งตนอยู่ในที่ชอบ ประกอบด้วยดัศย์กัณญู
 หม่อมเจ้าระเมียบ
 (ในกรมขุนราชด้หวิกรม)

๑ การโตปราศติแก้ว   หลังก่อก่อ
 ปราศว่าคี่ตั้งโค   เร่งกัน
 ปัญญาวินิจฉัย   ทางยุติ ขรรมนา
 สุจริตนั้นเป็นต้น   สติเข้าเคิมผสม   ข

หม่อมราชวงศ์ดำเริง
 (ภายหลังเป็นหม่อมอนุวงศ์วรพัฒน์)

* * *

๑ หวังผลพึงเดื่อกรั   รับผล ประโยชน์นา
 ผลที่ผิดคอยาระคน   เกี้ยวข้อง
 ผลใดเกิดแต่คน   ทำชอบ
 ผลอย่างนี้ควรต้อง   ติดค้อยตามแสง   ข

นายจ่านางราชกิจ

(นามเคิม กมด ภายหลังเป็นหลวงจ่านางนริศ
 ด้วเป็นพระยาศรีสุนทรโหวหาร)

* * *

๑ ข้าราชการแผ่นดิน ควรประพฤติความตามกัณฑ์
ให้เป็นที่เรียบร้อยทั่วไป ข้าราชการแผ่นดินก็ควรมี
ความจำเริญ ดำรงตลอดไป ตามพระราชประ
สงค์ทุกประการ

พระวรพุมิโกไทย

(นามเดิม ชุ่ม ภายหลังตั้งเป็นพระยา)

• • •

๑ ความเพียร คงเป็นประโยชน์แก่ตนได้ โดยแท้
ห้วงอภัยพิภพ

(นามเดิม เต็ม ภายหลังเป็นพระเจ้าหนังกัณฑ์
แต่เป็นพระยาวิไชยคุณิภพ)

• • •

๑ หดงอยู่โยในท่รก หมกอยู่โยในท่ยาก คนชั้ว
 มากคนค่น้อย ไม่เห็นรอยฤาจะรู้ คอผู้เป็นเช่น
 นักรบราช เริงฉดาตปรีชาชาญ เพียรมานาน
 จ้งรบบาง เห็นรางวัลยังหริบหรี แต่เมษจ้งจะ
 เห็นแจ้ง ไม่คดางคดงด้งด้งไต้ย เจนภายใน
 เห็นแจ้งจิคร ฐูปคตปติคตกแดเมย ทวิพิยดินเตย
 ไม่เอือเพื่อ เพราะเหม็นเบืออวิทุกข มุงหมายศุข
 พระนิพพาน ดำราณเอย ๖

หดวงเตนาภักดี

(นามเดิม ไทย ภายหดังเป็นพระยาจำแค้นบค
 แถ้วเป็นพระยาจ้ตัตยารักษ์)

๑) ดนุกันนักมัทหม่นใหม่ ภายหลัง
 ทุกขนักมัทประดัง   ทุกข์ซ้ำ
 รักนักมัทเพนซัง   โดยบาด หมายนา
 ชังนักมัทชอกธา   จิตรด้วยเวรของ ข
 หม่อมราชวงศ์จิตร
 (เป็นหม่อมอนุจักรพรรดิวงศ์   แต่เป็นเจ้าหมื่นศรี
 สรรักษ์   แต่เป็นพระยาศรีวงศ์วงศ์)

. . .

๑) ผู้ที่ได้ความทุกข์ลำบาก ก็ควรคิดขวนขวาย
 ในส่วนชอบ แต่เมื่อตนรอบอยู่ด้วยความทุกข์ ก็
 ควรทำใจให้เป็นสุข เพราะที่ทำใจให้เป็นทุกข์
 ก็ไม่เป็นประโยชน์อันใด ข

ขุนวรการโกศล

(นามเดิม ทิม ภายหลังเป็นหลวงวินิจวิทยาการ
 แต่เป็นพระพิณิจสารา)

- ๑ ใครไม่ประมาท เหมือนคนขี่วาทม์ ชั่วกัณฑ์
 ชั่วกัณฑ์ ใครใดประมาท จะพินาศฉิบพัตน์ นี้
 ขรรณดำคัญ คำของตุมนี้
- ๑ เบารานเรียงกตอน ใต้ห้วงตั้งต่อน เต็กอ่อน
 กี่ม เต็กร้องซุ่มซุ่ม “ซุ่มซุ่มมะระตี ระวงค์ต้องตี
 จะต้องปะตะ ”

หลวงสารภณทวิสุตย์

(นามเดิม ต่วน)

- ๑) เดินทลายหมายแบ่งบน เป็นสอง อย่างแฉ
 หนึ่งเดินเอาเพื่อนส่งกัน ชุกชุก
 หนึ่งโถกเดินพนักปอง เอาทรัพย์ กั้นแฉ
 เดินชนิดต้องนัดวัน ชั่วเหลือ ๗
- ๒) เดินส่งกันเสียกิจเข้า คนทราวม คีพอ
 เดินพระนั้นเผื่อคน ตกไว้
 กอบกิจคิดแตกความ ค่อย่า เดินเคย
 กิจเสร็จก็ตั้งได้ ตั้งหวัง ๗
- ๓) ฉนั้นเดินนำเว้นเช่น อริยะ
 ยากหยุดขาดเพราะยัง เกตส์หุ้ม
 เพียงสักตจิตตคิดตะ เดินแต่ ครอบา
 พันพิศดับไว้คุ้ม ตลอดจนตาย ๗

ชุมนุมวงศ์ตถาอาคัน

(นามเดิม ชม ภายหลังเป็นพระ แล้วเลื่อนเป็น
 พระยาเสถียรราชปณิกัตย์)

- ๑ จักทำสรรพกิจให้ พิจารณ์
 สอดส่องตรองเห็นการ ตลอดจนได้
 ขอบผิตหมั่นประมาณ แผนแบบ ฉบับแะ
 จึ่งจะพันโทษให้ คู่ชด้วยดั่งประสงค์ ฯ
- ๑ ต้นกณันถมกเกยจคร้าน เลี้ยงงาน
 จงหมั่นประกอบกร ออย่าเว้น
 ดิ่งโตที่แก่นสาร รืบเร่ง ทำแะ
 ขอย่าประมาทคั้นเต็น โทษร้ายจักถึง ฯ
- ๑ เทยวณักมกจักแพ้ว แรงตน
 หมิ่นนัภพาคิตรชน บ่มี
 ตะเถิงหตงเทยวเสยคน เปนแน่ นาพ้อ
 การประพฤดิเด่ห็น ซื่อแพ้ว ไภยตัว ฯ
- ขุนอาจักษ์นิกร
- (นามเดิม ทัด ภายหลังเปนนทวงอภิบาล
 ภูวนารถ)

๑ ทำดีแต่วงศ์ จะได้ดีกันนานนาน ทำชั่ว
ไม่ช้าการ ถึงอนันนภพถึง

นายร้อยตรี นายบัว

๑ ความประพฤติกายวาจาใจบริสุทธิ์แต่ไม่บริสุทธิ์
ซึ่งคนทั้งหลายประพฤตินั้น ส่วนผู้ประพฤติกาย
วาจาใจบริสุทธิ์เหมือนคนแต่งร่างกายสะอาด ถึง
จะอยู่ในที่ใดก็ย่อมมีความกล้าหาญ ไม่สั่นค่อ
โกลนในที่ทั้งปวง

๑ ส่วนผู้ประพฤติกายวาจาใจไม่บริสุทธิ์ เหมือน
ไม่ตกแต่งร่างกาย ประกอบไปด้วยความ
โสโครก ย่อมมีความหวาดเสียวสั่นค่อโกลน
ในที่ทุกสถาน

หลวงบริคุศวรรักษ์

(นามเดิม คง ภายหลังเลื่อนเป็นพระ)

ความประพฤติกของคนต้องพวก

๑) บัญญาอบรมหวังความสุข ในบ้คยบั้นนี้
พวกหนึ่ง บัญญาอบรมไปด้วยความครักครอง
เห็นความตามเหตุ ที่ควรกตักก็กตัก ควรกต่า
ก็กต่า ควรได้ก็เอา ควรเสียก็ให้ ตั้งอยู่ใน
อารมณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างดี ๗

๑) ส่วนพวกหนึ่งบัญญัติ อบรม กอบไป ด้วย ความ
ตระหนี่ อยากรแต่จะได้ฝ่ายเดียวเป็นธรรมดา ถ้า
พูดถึงการซึ่งจะเสียเงิน ฤๅสรรพสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป
จากคนแล้วไม่เข้าใจ ว่าเสียในส่วนนั้นจะมีคุณ
กับตนฤๅไม่เป็นประโยชน์กับตน ก็ไม่ยอมเข้าใจ
ทั้งสิ้น อยากรแต่จะระดมทรัพย์ไว้เป็นเพื่อนตน
เมื่อเวลาตายเท่านั้น แต่ตายแล้วจะเอาทรัพย์
ไปด้วยก็ไม่ได้เลย ๗

นายร้อยตรีนายปลั่ง

(ภายหลังเป็นขุนขนิษฐภรณ์ แล้วเลื่อนเป็นหลวง)

๑) เกิดมาเป็นบุคคล ต้องประพฤติความดี จึง
 จะได้เป็นคนดี ถ้าไม่ประพฤติความดีแล้วบุคคล
 นั้นถึงจะประกอบไปด้วยตระกูลอันสูง ญา
 มัทรพยำแต่มีดีบปะกัด้ ก็ไม่ดำมารถที่จะเป็น
 คนดีได้ ๖

หลวงหัดถดสารศุภกิจ

(นามเดิม ภู่ ภายหลังเป็นพระยาอาหารบริรักษ์)

• • •

๑) ความดีดัยประเสริฐแท้ ทางผล
 เป็นทพงนรชน ไม่แคด้ว
 ความดีดัยยอมมงคด ใหญ่ยิ่ง
 สดุดประเสริฐเลิศแล้ว เถำถ้วนความดี ๖

นายหนุ

(บุตรนายโหมตกระดำปณ์)

๑) งามอะไรจะทำงานเหมือนความรู้อยู่ เพราะ
 แกกตั้งตัวพนอนตั้งตัว ทงตกรภพจบทอทชวพาด
 เพราะปราชการรู้อย่างถึงอุคม แต่ของจางอย่าง
 ต่ำเพียงจำจค ยังปรากฏม่งศรีเต็มมถม จะ
 กต่ำไยไปถึงรู้คู่อารมณ์ เป็นของคมคักขาด
 ทุกชาติ เฮย ๗

นายช่วงมหาดเล็ก

๑) กรรมมิตชวพณ พรวณา
 พังตวจพังคักษา ต้อบเพ้น
 ทำชวชวจกพา ตู่ทค คคิเฮย
 ทำชอบชอบไม้เว้น ว่างเกอชอบถ่นอง ๗

หตวงอุปนิษิตตำบรณ

(นามเคิม ต่จน เป็นพระสุนทรพิมต ถั่วเปน
 พระยาวิชิตณรงค์)

๑) ตั้งชว่มอยู่ข้าง	ควรตั้ง	
ชวทียงควรตั้ง	หลังร้าง	
ตั้งคัทมประ	จำเร่ง ตั้งวงนา	
คทียงรับสร้าง	ก่อถ่วงถ่วงคั	๒
๑) รักคัมตั้งตรง	รอร่วง	
โคผิตเพียรเพิกพัง	ผอนเว่น	
ถ่วงคัเร่งควรบั้ง	คับจิคร คนแฮ	
หมนพิจารณเดออกเค้น	คัตั้งร้างทางคั	๒
	จำชานาญทัวคั้ว	

(นามเดิม อยู่ ภายหลังเป็นหลวงโกษากรวิจารณ์)

๑ มุขพิณาศ์ ชาติมนุษย์ หวังบริสุทธิ โมกข
 ขบาย พุทธอุวาท ดำ่นชยาย โทษณหมาย
 ตังพรรณา ๖

๑ ต้มมชบาน พานจะประมาท ใจจะฉกาจ
 เพื่อเพราะสุรา หนึ่งรติภาค จากคฤหา ไภย
 จรมา พานพระดกนซ์ ๖

๑ หนึ่งมะเนนิก ตรักตริเร้น จินตจะเห็น
 ต้มมชยด อาทิตเก เด่หนู่นซ์ เที้ยว
 จรดต คูนิจกาล ๖

๑ ธรรมพพนั้น พถันชนนาศ์ คับมิอาจ
 ดับคู้ชดำนค้ คบมิตรชว กถวชนพาด เกี้ยว
 กิจการ อย่าวิกระทำ ๖

๑ ทรพัยกจะหมด ยศก้จะเค้ร่า ช็อกจะเนา
 เพื่อเพราะมีย่า กายก้จะบั้น ทนทุษกรรม
 เหตุเพราะมีจำ คำบรูต้อน ๖

นายร้อยโทนายจร

๑ เป็นข้ารดตองบาทเบอง ราชกิจ
 โดยตั้งยศผู้จริต เรียบร้อย
 มีความกตัญญูคิด ออย่าง่าง วยแษ
 การจะมีมากน้อย ด้ด้้นด้ร้จประด้งค้ ๗
 จม้หมหาดด้ก

(นามเดิม ด้อง ภายทด้งเป้นพระยาสุ่นทรนุรักษ์
 ด้ว้เป้นพระยาสุ่นทรเทพกิจจาร์ักษ์)

๑ การรู้เห็นด้จแท้ ความเป็นจริง
 ปฏิบัติธรรมบประฉิง ด้องพ้น
 จิตรเต็มอไป้ไหวด้ง บศุข บทุกข้หน้า
 ด้ด้ว้ด้ดอด้ปลายค้ัน ด้ด้ด้ด้ดเกษม ๗
 ๑ ผู้ที่รู้จริงเห็นด้งด้ภาพของจริง ประพฤติ
 ตามจริง ผู้นั้นเจริญศุขทุกทกัวาราด์ร้จริง ๗
 พระยาราไชด้วริยาธิบด้
 (นามเดิม กถัน)

- ๑) ต่^๑จ^๑ร^๑ิ^๑ด^๑ค^๑ิ^๑ด^๑ต^๑อ^๑ต^๑   ราชการ
 อย^๑ม^๑ัน^๑ใน^๑ด^๑ัน^๑ค^๑าน   ตราบ^๑ม^๑ว^๑ย
 ต^๑า^๑ภ^๑ย^๑ศ^๑อ^๑ร^๑ร^๑ค^๑ต^๑ถ^๑าน   ถ^๑ิง^๑เอ^๑ก   อ^๑เ^๑ย
 เ^๑ห^๑ระ^๑ด^๑ัง^๑ค^๑ว^๑า^๑ม^๑จ^๑ร^๑ิ^๑ง^๑ค^๑ว^๑ย   เ^๑ช^๑ผู้^๑ด^๑ร^๑ร^๑เ^๑ร^๑ิ^๑ญ   ข
- ๒) ต^๑ำ^๑ม^๑ค^๑ก^๑ม^๑พ^๑ร^๑ก^๑พ^๑ร^๑อ^๑ม   ไ^๑บ^๑บ^๑ด^๑ย^๑
 ห^๑ว^๑น^๑ำ^๑ต^๑อ^๑ง^๑เป^๑น^๑ม^๑ด   ม^๑ว^๑ด^๑ง
 จ^๑ร^๑ิ^๑จ^๑ิ^๑ต^๑ร^๑ต^๑อ^๑น^๑ก^๑ด   ก^๑า^๑ร^๑ช^๑ว^๑ย   เ^๑็^๑ม^๑ศ^๑ำ
 ค^๑ร^๑ว^๑า^๑ท^๑ุ^๑ก^๑ข^๑ป^๑ด^๑ก^๑ป^๑ด^๑า^๑ก^๑ง   ก^๑อ^๑บ^๑เก^๑อ^๑เ^๑ด^๑อ^๑ท^๑ถ^๑าย   ข

พระยาราชวราณกต

(นามเดิม เวท ภายหลังเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมมา
 ชีราช)

- ๑ กต่าง ถ้อยย่อฮอวรุ้ เภินการ
 ความ เกี้ยวต่อเดียดพาด เร่งแคต้ว
 ตาม กฎบทโบราณ อุด้าหัจจ จำพ่อ
 นิยม ว่าคิโคแต้ว หมั้นให้ศึกษา ข
- ๑ ควร ยกพระเกียรติไท่ ทรงฤทธิ เรานา
 ชม ชูทกหม่อมมิตร ท้วต้าว
 แต่ ดัจตั้งสุจริต รมัตมั่น เทอญพ่อ
 เพียร อาจเป็นไม้ท้าว ทุกขค้ำจำเกษม ข
 หม่อมเจ้ากรรเจียก
 (ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส)

๑ ความดีเยี่ยมชุกชั้ย ว่าที่
 สุจริตกายวจี จิตรพร้อม
 เปนดังประเดรัสูศรี ตัวดีดีเพิ่ม ผลเฮย
 อาจจะนำคนน้อม ตัวตัวแดนเกษม ข
 หตวงเตรนนายเวร
 (นามเต็ม คง ภายหลังเปนพระพตษ์ภูานุรักษ์
 แล้วเปนพระยาภักดีภูบาล)

๑ พาก พจนบทเข้บ้จเบอง เบาราน
 เพียร ใฝ่ใจพิจารณา จิตระ
 เรียบ รอบรอบอด่าร ตำด้อม ใ้ฉนำ
 วั บเพิ่นนาก เมื่อแต่ฉดาดเฉดยฯ
 หม่อมราชโไทย

(นามเดิม หม่อมราชวงศ์เนตร ภายหลังเป็นพระ
 ศักดิ์เด่น)

- ๑ หดงเหตวโหดไม้แคต้ว นินทา
 รั๊กนั๊กกั๊กจากพา ชั่มม้วย
 โดภทรวัยบ่าปบี่ทา คิคอย
 โกรธโกรธเกิดโทษด้วย จิตรเมื่อนเปนพาด ข
 ๑ เปนชายชาญชาติเชอ ชาวไทย
 ตั้งจิตรให้แจ่มใส เทียงแท้
 จะทำสิ่งใดใด จงมัน นาพ้อ
 ด้วยว่าชื่อดีแท้ โดกนับเด่มอ ข

นายรองบำรุงราชขมตามดย์

(นามเดิม ภาศิศา ภายหลังเปนพระอนันต์นราวัักษ์
 แล้วเปนพระยาเพชรภูา แล้วเปนพระยาอรรคราช
 วราทร)

สมาชิกฝ่ายใน

๑) อาการที่รู้ตัวถึงความประพฤติกองตน ซึ่ง

กาย }
 เป็นไปใน วาจา } อยู่ทุกเมื่อ ไม่ พุด } ไช้โดย
 ใจ } คิด }

ไม่รู้ตัวแต่อกพ้นก่อน ความรู้ตัวตนเช่นนี้เรียกว่า
 ว่าสติ สติเป็นเครื่องกันผิดแต่เป็นกำลังให้ถึง
 ความดีพร้อม ทั้งโลกย์แต่โลกุตร ฯ

เสาวภาผ่องศรี

• • •

๑) อาการที่รู้ตัวคิดว่าเดิมเป็นอย่างไรมียศมี
 ทรัพย์มีความสุขเพราะเหตุไรเพราะผู้ใด ให้
 เห็นตามที่เป็นอย่างไรมีได้ตถึงหลงไป
 อย่างอื่น ผิดความจริงนั้น เป็นทางแห่งความ
 เจริญของมนุษย์ ฯ

เสาวภาผ่องศรี

๑) ตนเองเป็นผู้กระทำความชั่ว   ตนเองจะเป็น
ผู้รับผล   ตนเองเป็นผู้ทำให้ตนเองบริสุทธิ์   ไม่
มีผู้ใดจะทำให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ได้   ข

ประกาศ

๑) ความตรงตามประการ   คือตรง   ใจ }   เป็น
กาย

การดีการชอบแท้   ถ้าจะได้ความสุขมีตาภเป็นอัน
ถ้าได้มาด้วยความตรงแท้   ควรจะยินดี   เพราะ
ปราศจากความร้อนใจ   ถ้าได้มาด้วยความไม่
ตรงแท้   ไม่ควรจะยินดี   ถึงได้มาก็คงมีความ
ร้อนใจอยู่ทุกเมื่อ   สิ่งที่ได้มาด้วยความตรงแท้
ความไม่ตรงนั้น   ถึงจะไม่มีผู้ใคร่ก็ควรรู้ด้วยใจ
ตนเอง   ข

ภักตพิมตพรรณ

๑ เพียรพระพุทธรูปดำรงค์ ใช้นักขัตติย คติเฮย
 เพียรต่อราชกิจพัตน์ ไพรตเกล้า
 เพียรสิ่งสูงวิจิตรอัน ยงยิ่ง ประเสริฐนา
 เพียรเร่งเพียรอย่าเศร้า ภัยจคร้านถอยหลัง ฯ
 อรไทยเทพกัญญา

๑ สิ่งใดซึ่งมีคุณแก่ตน ควรบูชาเคารพพญาตนเอง
 คุณโดยกิจสิ่งใด ๆ ก็ดี ก็ประกอบกิจนั้นตาม
 กาลสมัยที่ควร โดยเต็มกำลังแต่เต็มใจ รุก
 มั่นไว้ซึ่งคุณอยู่เป็นนิรันดร์ คงจะได้รับผลนั้นนำมา
 ซึ่งความสุข ในโลกนี้ฤโลกหน้า ฯ
 นาวรัตน์

๑	ผู้ใดจิตรตงมัน	ในที่สุด	
	แต่พยัสต์ยเป็นฮาจิณ	อยู่แต่	
	กตัญญูเพิ่มผลภิญ	โง่ยิ่ง	
	ความศุขนั้นไม่แคว	คตาศผู้เพียรผดุง	๗
		บรรจบเบญจมา	

• • •

๑	สิ่งที่ไม่จริงใจแล้วอย่าทำ	สิ่งชั่วฟังตะเดี่ย	๗
		กาญจนากร	

• • •

๑	ความศัตย์อาจจะให้	ศุขตน	
	ช้อศัตย์มาบคคน	คิดต่าง	
	คงศัตย์ศัตย์ให้ผล	ทุกเมื่อ	
	รักศัตย์แล้วอย่าร้าง	เรศให้ศัตย์ศุญ	๗
		บุษบถันบัวผัน	

• • •

๑) ผู้เจริญจิตวิโมกข์ม ตามคี่
 ผู้เจริญจิตปรานี ทิวหัตถ์
 ผู้เจริญจิตยนิคี่ ในผู้ จริตแฮ
 ชื่อผู้เจริญช้ำ อาจอ้างอวยผล ๗
 แชไขตวง

๑) จะปรากฏนาคความดีความเจริญ ต้องยึดเอา
 ความสุจริตในไตรทวารเป็นที่ตั้ง ถ้าทุจริตขาด
 จากต้นตอแล้ว ก็คงจะได้รับความสำเร็จทั้ง
 ประจุบันแลอนาคค ๗

นภาพรประภา อุปนายก

◎ ตูจิวติ ประพฤติกิจคั่งอง การดี
 จิตร กอบตูจิวติมี มั่นไว้
 เปน ที่เกิดประโยชน์ศรี สวัสดิคิยัง ยงแะ
 ใหญ่ เด็ดถ่วงสุขให้ กิจเกอถูตคน ฯ
 ◎ ย่อม พันประเสริฐฐาน สรรพไทย
 ให้ ประสมความสุขใน ชาตินี้
 เกิด ก่อภพต่อไป ภายภาค โนนนา
 สุข ต่งบตะถึ ถ่วงพันคนประตังคั ฯ
 ประถ่านศรีได้

◎ ผู้ร้ทานต่อนไว้ว่า เกิดมาเปนต์ัวประพฤติคั
 ก็จะตงประจุนันแตอนาคค ประพฤติชั่วคความ
 ช้วนัน ก็จะตคคัว อยู่ทงประจุนัน แตอนาคค เปนแน
 คอรรจะประพฤติตังทคัตะเวันระวังตังชัวอย่าให้ม้ชุน
 ในใจ จังจะไม่เดี่ยท้ที่เกิดมา ฯ
 ประพาพรคัม

๑๐ ประพาศติความดี เป็นประโยชน์แก่ตนเองนั่นคือ
 มีความอดทน รักษากาย วาจา โดยความซื่อสัตย์
 มีความละเอียดแก่การประพฤติชั่ว ฯ
 เสด็จภาคย์พรพรรณ

๑๑ เพียรชำระการทุจริตที่มิได้ให้หมด ก็ยังไม่มี
 อย่าให้มันขึ้นได้ แลวงสิ่งสุจริตที่ยังไม่มีให้มัน
 ที่มิได้รักษาไว้ ให้เจริญยิ่งขึ้นไป & อย่างนี้
 เป็นความเพียรชอบอย่างยิ่ง ฯ

ประคิษฐาดำรัส

๑ ผู้ประพฤติกิเลสธรรมสุจริต ในกายวาจา
 จิตรทวารสาม ถึงจะนั่งภาวนารักษานาม คง
 มีผู้รังามด้วยความดี ผู้ประพฤติกุจริตถึงบีบขี่ของ
 สวดมนต์ของกันตัวเป็นรวถึ คงมีผู้เท่าเค้า
 กระดับ ดังทองเคลือบเก็บบีบขี่ของเห็น เขย ๗

พวงสร้อยธอง

๑ คิดคุณไฉนรัตนัง	ด้ามประการ
ชื่อกบิศุมารดา	ท่าเข้า
พระมหากษัตริย์ปาน	เปรียบพระ คุณนา
คุณพระช่วยชุบเกล้า	โปรดเลี้ยงรักษา ๗

๑	ผู้ปลการะเกอ	กิจคน
	ทุกขเกิดก้อก้งวต	ท่านแก
	ควรวจิตรวคิตชวายนวอน	คุณท่าน เต็มอแฮ
	ควรวมเท่าจนคนแม่	มาทตั้งสูญชนม์ ๗
		ประไพศรีธ้อชาด

๑	อาภรณ์ประดับพัน	เพชรพราย พรรณเฮย
	ควรวคูผู้เจตนาย	หมดหน้า
	รูปทราวมลลิตด้อมกาย	กตบเลื่อม ศรีเฮ
	เปิดช่องชนเห็นถ้ำ	แต่ต้องตากถาง ๗
๑	ถรรพตั้งดินทรพยทง	ยศศักดิ์ กัด
	ผู้รบประกอบรัก	ชอบร
	ชนชอไม่กตจัก	หญิง งามแฮ
	แม้วตกอยแต่ผู้	ชอช้ำไฉนงาม ๗

๑) วิชาเปรียบประสาธน์ต้น แต่เดิม

ความประพศิกายเดิม

กล่าวไว้

ตัดังตรีระเดิม

ลักษณะรับ รองแ

ทราบมากไม่ทำได้

ประศุผู้ทราบ โฉม ๒

อบถรัตนารีนาค

• • •

๑) ดาวแดง เป็นเครื่องนำความสุขมาได้บ้าง

จึงเป็นที่มนุษย์ปรารถนาแย่งชิงกัน แต่ที่แท้ดาว

แดงไม่นำมาแต่ความสุขอย่างเดียว ย่อมนำ

ความทุกข์มาด้วย เพราะเป็นที่มนุษย์ปรารถนา

แย่งชิงกัน ผู้ซึ่งได้รับความสุขจากดาวแดง

จำต้องเตรียมตัวรับทุกข์ ที่ดาวแดงจะนำมา

ด้วยนั้น โดยความไม่ประมาท ๒

ถ่ายทอดกรรม

๑) รูปภาพไม่เยื่อหยิ่ง เป็นภริยาของผู้ที่แท้ ฯ
 สุทธาทิพยรัตน์

• • •

๑) คำเท็จพูดยากแต่ต้องคิดมากกว่าจริง แต่
 กระนั้นคนยังชอบพูดคำเท็จมากกว่าคำจริง คำ
 จริงเป็นคำพูดง่ายแต่ห่างอันตรายกว่าคำเท็จ ควร
 ฤๅคนไม่ชอบพูดคำจริง ฯ

จันทราตรีทวาร

• • •

๑) อยากได้ อยากดีเกินไป ไม่สมประสงค์ ก็เสียใจ
 ไม่อยากได้ อยากดีเลย เมื่อ ไม่ได้ มีคต มีชิว ก็บ่า
 ถ้าให้เป็นกลาง ๆ วางใจให้เรื่อย ๆ ได้สบายดีกว่า
 อย่างอื่นหมด ฯ

เขาวมาตย์นฤมต

๑ การที่ไม่เห็นแต่กับประโยชน์ตนผู้เดียว เป็น
เครื่องส่งมานด้ามคัก ในญาติมิตร มิให้ร้ายราน ดั่ง
กล่าวอย่างอื่น ๗

ศรัทธยัตถกษณ

กรมขุนสุพรรณภาควดี

. .

๑ เรากัดตายอย่างยิงเพียงใด คนอื่นแค้นตัว
อื่นก็กลัวเหมือนกับเราทางนั้น เพราะฉนั้นการ
เบียดเบียนให้คนแค้นตัว ใก้ความตาย ฤๅต้องตาย
จึงเป็นบาปที่ควรระวัง ๗

วรตถกษณาดี

๑ บิดามารดาที่รักบุตร กับบุตรที่รักบิดามารดา
 อย่างยิ่งด้วยกันทั้งสองฝ่ายนั้น บิดามารดา
 เดี่ยวเปรียบบุตรเพราะต้องระวังรักษาเด็ก ที่ไม่
 รู้ว่าอันตรายจะมาถึงตัวอย่างไร ส่วนบุตรที่จะ
 ปฏิบัติบิดามารดานั่งง่าย เพราะท่านรู้รักษาตัว
 ทำนองเอง เหตุฉะนั้นจึงนับว่าคุณบิดามารดามาก
 ไม่มีเวลาที่บุตรจะทดแทนให้ ดั้นได้ ฯ

อัจฉรพรรณรัชกัญญา

๑ ดูกับชว่ตรงกันข้าม แต่มักจะเด็กคัดค้านกัน
 ยากด้วยความเผื่อเพ็ดนี้ เมื่อจะว่าดั้น ๆ ถ้า
 ความ ประพฤติ อย่างไร ต้องมีดั่ง นั้นแต่ เป็นความ
 ชว่ ถ้าไม่ต้องมีดั่งนั้นแต่เป็นความดี ฯ

จุฬารัตนราชกุมารี

๑) วิชาความรู้อะไรที่ไม่เป็นทางซัด ถึงจะไม่
 ตัดกล้าคัญแต่ถ้าใจรักรู้จริงทำได้จริง คงจะเป็น
 ประโยชน์แก่ตัว โดยอย่างต่ำก็ส่งขายเพ็ดพิเด็น
 ในวิชานั้นได้ ๗

สุวักกรวิโดยพรรณ

• • •

๑) ถึงจะไม่มีชื่อเสียงฉดัด แต่ไม่มีมารยา
 ไม่เยอหยิ่ง มีความเพียรอยู่ คงพอเอาตัว
 รอดได้ ๗

อรพินท์เพญภาค

๑) ความเกียจคร้าน เป็น เครื่อง ถ่วง ให้คน ตก ต่ำ
 ถ้าให้เป็นขึ้นได้ครั้งหนึ่งแล้ว ขวนเป็นอ้อมรำไป
 ผู้ใหญ่จึงสอนว่าทำอะไรรอย่าให้ค้างได้ ถ้าเคย
 ค้างแล้วก็ค้างรำไป ๗

บัณฑิตวรรณอโรภาค

๑ ผู้ใหญ่ท่านสอน ให้กัถวาบป อายมาป
มีเขตริศภัทราวุตตี

๑ ประพฤติเส่มอชอมเว้น ปาณา ติมาคแช
บเบียดเบี่ยนชัว สัตว์ใช้
ตละเด็กอะทินทา รุณโทษ
มละมิจฉาจารได้ ศุขแท้เวียงสัตว์รงค์ ฯ
๑ วาจาที่เท็จถ้อย ไปถกลง
ไม่พูดต่อเสียดแต่ง ชุนช้อง
คำมรุษฉกาจแต่ง ฤกกถ้าว
ปรายประโยชน์หอนพริ้ง พรำให้เส่มมผล ฯ

๑ ความตรึกมตะโลภถ้วน เป็นกุศล
 ความนึกแข่งชิงชน งดแล้ว
 ความรุกรานเชือกกรรมผล บุญบาป มีนา
 ความประพฤตีสู่จริตแล้ว จิตรเปิดองเวรจของ ข
 บุตรี
 (กรมหลวงวงวรเสด็จสุธาคา)

• • •

๑ การตั้งใตให้รักษาแต่ความดีด้วย อย่าพลาด
 พดักถ่าวคำทำไถด แม้เขาเท็จเข้ามาปรนคน
 ไว้ เหมือนแกดั่งให้โทษท่วไม่ม่เบา ต้อง
 เสียทรัพย์สินยับย่อยทั้งถอยยศ ไม่ควรปกคควรบีค
 ผิดเปลดำ ๆ เป็นละทงตั้งช้วอย่ามัวเมา แม้
 งามเงงำไว้ ไม่ได้การ ข

เจ้าจอมมารคาทับทิม

๑ เราวางใจให้เป็นกตางอย่างเฉยเฉย ตัวใคร
 เคยจะรังเกียจเกลียดเราได้ ถึงจะมีมาบ้างช่าง
 เป็นไร คงไม่ไปถึงไหนได้นานนัก ข

เจ้าจอมมารดาเถร

๑ การอันใดถ้าตั้งใจจะทำคงได้ทั้งนั้น แปรทดแต่
 ช่างช้ง่ายช่างต้งยาก การที่จำทำแต่จนแฉ
 เป็นเครื่องตักเตือนให้สำเร็้วเร็ว ข

เจ้าจอมมารดาพร้อม

• • •

๑ หมันรักษากายวาจาใจให้สุจริต ข

เจ้าจอมมารดาวาด

๑ วิได้ยกวาง เคยกินหน้าตำราไรไหน ย่อมกินอยู่ใน
ตำรา^๕นั้น ถ้าคนใจเย็นเช่นกวางก็ควรนับว่าเป็น
คนดีได้ ๖

เจ้าจอมมารดาจัน

• • •

๑ ทรงคุณอันใหญ่ถัน   อนันต์ ยิ่งนา
คือมิถุมารดรอัน   เกิดเกล้า
อาจารย์ที่ทานสรรพ   ดอนดัง คนแสร
ทรงเคษผู้เป็นเจ้า   พิภพนับถพี ๖

๑ ทงนคุณใหญ่ถัน   เหล็ดอครา
ควรคิดทุกเวลา   อย่าแค้น
จึงจักวัฒนา   เจริญยิ่ง ยศแสร
สรรพสิ่งอุปถัมภ์   เต็มถันมลายสูญ

เจ้าจอมมารดาทิพเกสร

๑ ความอายเป็นเครื่องประดับสำหรับผู้หญิง ข
เจ้าจอมมารตาอ่อน

• • •

๑ เกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้ามีปัญญาวิชาความรู้
คงจะคุ้มตัวได้ ข

เจ้าจอมมารดาวงษ์

๑ จะทำการสิ่งใดต้องประพฤติกตามความสุจริตทั้ง
กายวาจาใจ จึงจะมีความเจริญแก่ตน ข

เจ้าจอมมารตาเข้ม

๑๑ ความดีจะมีก็เพราะประพฤติ สุจริตหัวใจ
 กายตนแต่ผดจะหนีไทย แต่ประดับเกษมด้านดี ฯ
 ดวงประภา

๑๒ ความดีด้วยวิเศษยิ่ง ทิวตั้งกระตัญญู
 นอกนจะชชช มีประเสริฐเสมอเหมือน ฯ
 สู่ศาลสวรรค์

๑๓ ขจัดหลงแต่โถภตาก สดุ้งบาปละอายกรรม
 นิราคโทษนิรันดรทำ กุศลเพื่อสถาพร ฯ
 วงจันทร์

๑ จะปฏิบัติให้เป็นประโยชน์^{คุณ}ท่าน } ต้องประพฤติ

รู้จัก^{ท่าน}คุณ } คือความกตัญญูรู้คุณท่าน มีสติ

รักษาใจกายให้บริสุทธิ์ใจดีปะเท่านั้น ก็ได้ความสุข
อยู่เต็มอกกาล ๗

เฉิดโฉม

๑ มนุษย์ผู้จริตแล้ว เห็นผล
กายกับวาจาตน จิตระน่อม
ประพฤติอย่างนคต ความสุข ยิ่งแะ
คือนาคคพร้อม ออกจากสมัยกาล ๗

ประโตมโลกย์

๑) รักษาความซื่อสัตย์มั่นคง ไม่ก่อกวนเท็จเลย
 ประพฤติได้ยังยืนอย่างนั้น เป็นความดีอย่างหนึ่ง
 ย่อมเป็นที่สรรเสริญทั่วกันทุกภาษา ๗
 โศกต่าง

๑) ความเจริญจะยั่งยืน ก็เพราะตั้งกระตัญญู
 จิตตรงตั้งตรงราช หนึ่งการช่วยยาพิฆาต ๗
 พิมพ์ศรต์ร้อย

